

NYKŠTUKAS POLITIKAS

Sofija TYZENHAUZAITĖ

(Tęsinys. Pradžia – el. žurnalo
„Žemaičių žemė“ 2023 m. Nr. 7, 8, 9, 10, 11, 12)

Antras tomas

XVIII skyrius

Nuotraukoje – Sofija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Gufjė (1790–1878) portretas. Dailininkas Johanas Baptistas Lampis vyresnysis (1751–1830). Paveikslas originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“

Manau, reikėtų plačiau paaiškinti, kodėl buvo sulaikytas Valanso vyskupas. Visiems provincijų valdytojams buvo išsiuntinėtas labai griežtas karaliaus įsakymas elgtis su hugenotais taip, kaip su jais pasielgta Paryžiuje, tai yra pakartoti švento Baltramiejaus naktį. Verdeno vyskupas kaip tik buvo įspėtas, kad paspruko Šarlotė de Monpansjė. Kadangi Mon Žuaro vienuolynas yra Šalono diecezijoje, to miesto vyskupas, išgirdęs, kad jo avelė paspruko ir buvo pastebėta klaidžiojanti po Lotaringiją, kreipėsi į savo kolegą ir paprašė, kad šis padėtų sugrąžinti ją atgal į avidę. Verdeno vyskupas išsiuntinėjo žmones į visas puses pašniukštinėti ir paklausinėti. Galų gale pavyko nustatyti, ar, remiantis gana įtikinamais požymiais, įtarti, kad Šarlotė de Monpansjė, kaip liudijo jos ypatingi požymiai, persirengusią valstietė, priglaudė Valanso vyskupas, keliaujantis su įspūdinga palyda, tiksliau – iš baimės sprunkantis iš Paryžiaus nuo teisingo atpildo už abejotinas religines pažiūras.

Atsidavęs Gizų šeimai ir susižavėjęs galimybe įrodyti jiems savo uolumą, sekdamas Gizų pamaldžiu žiaurumu, Verdeno vyskupas nedelsdamas paprašė gubernatoriaus skirti jam kuopą kareivių ir leitenantą, pavarde Manegras, kad sulaikytų Valanso vyskupą. Jį apibūdino kaip dėl klaidingų pažiūrų karaliui įtartinį asmenį, ką tik pagrobusi

vieną abatę, kaltinamą dviem nusikaltimais: erezija ir priesaikos sulaužymu.

Gubernatorius lyg ir turėjo karaliaus įgaliojimus panašioms žygiams, tad atsiliepė į vyskupo prašymą ir pasiuntė jam savo leitenantą. Tasai iš šio žygio tikėjosi tik puikaus grobio (sklido gandas, kad Monliukas gabena su savimi penkiasdešimt tūkstančių ekiu), tad prisistatė džiūgaudamas ir iš anksto skaičiuodamas savąją grobio dalį. Verdeno vyskupas norėjo sau priskirti visą žygio sėkmę ir įsiteikti Gizams, tad skyrė Manegrui padėjėju vieną labai ištikimą savo sekretorių. Tai buvo protingas vyras ir galėjo geriau susitvarkyti su šiuo reikalu nei Manegras, kuris iš esmės tebuvo plėšikų vadeiva, ryžtingas piktadarys, sugebantis tik kapoti kardu, ir linkęs girtauti.

Maseras, tokia Verdeno vyskupo sekretoriaus pavardė, nepaprastai susidomėjo žygio sėkme, nes įžvelgė galimybę savo broliui, kunigaikščio de Gizo vaikų auklėtojiui, gauti Valanso vyskupystės administratoriaus vietą, jei, nelaimei, Monliukas žūtų, o tokia tikimybė tikrai buvo. Jis ir Manegras, kaip jau pasakojome, su savo kariais netoli Verdeno pasitiko Valanso vyskupo vilkstinę ir baisia nustebo neradę nieko panašaus, ko ieškojo. Jokios abatės, jokio lobio, bent jau nieko panašaus.

Po kruopščios kratos jie gerokai nusivylė, nes viltys neišsipildė, ir liko nepatenkinti vienas kitu.

Leitenantas ir sekretorius sutarė, kad laimikio nepaleis, belaisvius perduos į vyskupo ir Verdeno gubernatoriaus rankas, kad jie patys, įvertinę, kaltas jis ar ne, nuspręstų Valanso vyskupo likimą. Bet galime tik įsivaizduoti, kaip turėjo nerimauti uždarytieji karietoje, nedrįstantys net bendrauti tarpusavyje.

Šarlotė de Monpansjė labai nerimavo ir teisingai manė esanti vienintelė juos ištikisiančios nelaimės priežastis. Nerimavo ir Monliukas, bet iš pagarbos bėglei kunigaikštytei vaizdavo esąs ramus, nors toks tikrai nebuvo. Na o mūsų nykštukas, drąsiausias ir mažiausiai sielvartaujantis iš visų trijų, nes jam kaip svetimšaliui tikrai reikėjo mažiausiai bijoti, nutilusioje karietoje, nors lauke girdėjosi džiaugsmingi girtų šūkavimai, mąstė, kaip išvengti virš jų galvų susikaupusios audros.

Jau buvo užslinkusios sutemos, kai palydos lydimas ekipažas lėtai važiavo per Verdeno gatves, skindamasis kelią pro minią, smalsumo priviliotą iš visų kampų. Neapsieita be ilgomis alebardomis ginkluotų kareivių, kad būtų sulaukyta minia, karštai trokštantanti išvyti suimtąjį, kurio egzekucija galbūt sukurs dar vieną tų spektaklių, kuriais publika visada žavisi.

Valanso vyskupas buvo patalpintas privačiame name, jo sargyba patrigubinta, leitenantas, kad būtų saugiau, įsikūrė kambaryje šalia įžymiojo belaisvio, o sekretorius nugabeno pranešimą Verdeno vyskupui.

Maseras netrukus sugrįžo su teismo sekretoriumi. Po apsiaustu jis nešėsi rašyklinę ir ritinį popieriaus, už ausies buvo užsikišęs plunksną. Meserą atlydėjo įgulos karininkas. Pasirodęs kambaryje, kuriame buvo apsistojęs Monliukas, jis ėmė gana mandagiai atsiprašinėti Verdeno vyskupo vardu, nes šis, anot jo, labai apgailestaujęs dėl nedidelio nesusipratimo, įvykusio per jo kolegų kelionę.

Vyskupas nepakilo iš fotelio, kur buvo privirstas įsitaisyti pusiau gulomis, nes buvo išvargęs ir labai susijaudinęs, ir tik lengvai linktelėjo galva.

– Nekalbėsime apie atsiprašinėjimus, – atsakė jis ramiai ir oriai, norėdamas padaryti išpūdį plėšikams, su kuriais, nelaimė, jam teko susidurti, – man įdomu, kodėl buvo smurtaujama prieš mano asmenį. Kokius įgaliojimus taip su manimi elgtis turi vyskupas ir gubernatorius?

– Pone, – tarė sekretorius karininkui, – parodykite jo ekscelencijai karaliaus aplinkraštį, skirtą ponui tvirtovės komendantui.

Karininkas prisiartino prie Monliuko ir parodė

popieriaus lapą su karaliaus antspaudu ir Karolio IX parašu. Monliukas permetė jį akimis, perskaitė griežtą nurodymą gubernatoriui persekioti ir suimti visus įtariamus erezija asmenis ir pasielgti su jais taip, kaip buvo pasielgta Paryžiuje, kad būtų užkirstas kelias bjauriam sąmokslui, kurį rezgė admiralas de Kolinji ir jo sąjungininkai, troškę pražudyti jį ir visą karališką šeimą, net Navaros karalių bei kunigaikštį de Kondė.

Vyskupas gražino laišką karininkui.

– Nesuprantu, – suabejojo Monliukas, – ką bendra turi šis raštas su mano sulaikymu. Kokiais nusikaltimais mane kaltina? Kuo nusikaltau savo karaliui ir savo tikėjimui?

Maseras įsmeigė į Monliuką skvarbų sakalo, pasiruošusio pulti savo grobį, žvilgsnį.

– Jūsų ekscelencija esate rimtai kaltinamas padėjęs pabėgti Mon Žuaro abatei Šarlotei de Monpansjė.

Bet kuris kitas žmogus, tik ne Monliukas, turintis didžiulę darbo diplomatijos tarnyboje patirtį, būtų labai sutrikęs dėl tokio rimto kaltinimo, kuris, beje, buvo ne be pagrindo.

Tuo metu teismo raštininkas, nors ir negavęs nurodymo, bet vedamas nenugalimos įpročio jėgos, įsitaisė prie žvakės apšviesto staliuko, užsidėjo akinius ant spuoguotos nosies, liudijančios jo žygius, pasidazė plunksną ragelyje su rašalu ir pasiruošė klausytis.

– Kokių įrodymų, – atsakė į kaltinimą Monliukas, nenuleisdamas akių ir vaizduodamas, kad yra visiškai ramus, – kokių įrodymų turite, kad pagrištumėte šį kaltinimą?

– Žmonėse sklendantys gandai.

– Žmonėse sklendantys gandai, – paniekinamai pakartojo Monliukas.

– Taip, monsinjore. Prašomas Šalono vyskupo, monsinyoras Verdeno vyskupas visur išsiuntinėjo kaltinamosios aprašymą, sužinota, kad ji, persirengusi valstietė, buvo pastebėta viešbutyje Sen Mihjelyje, kur jūs buvote apsistojęs.

– Tai kur ji dabar? Kodėl jos nesulaikė, aptikę jos pėdsakus, užuot pažeidinėję žmonių teises, nepagarbiai elgdamiesi su manimi, nes išdrįsote sulaukyti šventą karaliaus pasiuntinio asmenį ir aukšto rango bažnyčios dignitorių. Gal manote, kad karalius nenubaus jūsų už tokį pasikėsinimą? – vis labiau karščiauodamasis kėlė balsą vyskupas. – Jei kas ir turi drebėti, tai jūs, begėdiški palydovai pre-

(Nukelta į 46 p.)

lato, kuris padarė gėdą savo pareigoms, darydamas tokius darbus, kuris drįsta, kaip ir prie jo prisidėjęs garbusis kolega, viršyti karaliaus įsakymus ir veikti, kaip veiktų būrys plėšikų iš Juodosios Girios. Žinau, jog grobuonys mano, kad jiems viskas leidžiama, žinau, kad esu jūsų valdžioje ir jūs galite mane bet kada nužudyti, net ir dabar, kai kalbu su jumis, bet mirsiu ne aš vienas, mirsite ir jūs, bailūs plėšikai. Teisingumo kalavijas ir karaliaus kerštas netruks pasiekti jūsų vyskupą ir nedorą jo aukščiausios valios aiškintoją. O dėl jūsų, – pridūrė paniekinamai žvilgtelėjęs į sekretorių, – tai jūsų laukia kilpa, ir net tokia mirtis bus pernelyg garbinga už tuos „kilnius“ darbus, kuriuos sakote darąs.

Po tokio aršaus išpuolio blyškus Masero veidas išblyško dar labiau, jo akys ėmė bėgioti, lyg negalėtų žiūrėti tiesiai, pakelta raštininko plunksna ėmė nevalingai drebėti ją laikančioje rankoje ir įkrito atgal į rašalinę, bet raštininkas tučtuojau susigriebė, suskubęs tiksliai užrašyti menkiausią Monliukui išsprūdusį žodį, o karininkas, uždėdamas ranką ant špagos rankenos, padarė komiškai karišką judesį. Tačiau Maseras atsitokėjo iš sutrikimo dėl Monliuko kalbos ir pikta išypsodamasis tarė:

– Karščiuotis nereikia atsakyti. Jūsų ekselencija neatsakė į kaltinimą dėl nusikalstamos veiklos padedant pasprukti Žuaro abatei.

– Jam bebaigiant staiga atsivėrė durys ir išdygo Šarlotė de Monpansjė. Monliukas, ją išvydęs, net krūptelėjo iš baimės. Šarlotė de Monpansjė, tebevilinti pažo drabužiais, kukliai, bet pasitikinčiai atėjo į kambario vidurį ir kreipėsi į Monliuką, kad šis leistų jai kalbėti. Labai susijaudinęs vyskupas tepajėgė pritariamai linktelėti galva. Tada ši drąsi moteris ryžtingai, tai nėra būdinga jos lyčiai priskiriamam silpnumui, kreipėsi į sekretorių ir įgulos karininką.

– Ponai, – pradėjo taktiškai ir linksmai, – liaukitės kamavę monsinjorą, nes jis nekaltas dėl to, kuo teikiatės jį kaltinti. Tiesa tokia, kad mergina, negaliu pasakyti, ar ji tikrai buvo valstietė, ar Šarlotė de Monpansjė, nes niekada nesu jos matęs, vieną vakarą paprašė nuvesti ją pas jo ekselenciją. Aš tą dieną budėjau ir nesutikau to daryti, pasakęs (tai buvo tiesa), kad monsinjoras negaluoja ir nenori nieko matyti. Kadangi mažoji valstietė buvo gana graži, prisipažįstu, – kalbėjo Šarlotė de Monpansjė kukliai nuleidusi akis, – panorau truputį paišdykau-

ti su ja. Užuoat viską nuleidusi juokais, valstietė ėmė su manimi elgtis taip, lyg iš tiesų būtų kunigaikštietė, tad kyla įtarimas, kad ji tikrai tokia buvo, bet tuo metu kažkas užsuko ir ji tučtuojau dingo. Nubėgau jai iš paskos, bet nepasivijau, nes ji buvo jau toli.

– Tai kodėl, – vaizduodamas supykusį ėmė bartis Monliukas, – jūs neperspėjote manęs dėl to paslaptingo vizito?

– Monsinjore, – naiviai atsakė tariamasis pažas, – bijojau, kad mane barsite.

– Matote, kokios jūsų vėjavaiškumo pasekmės? Jei iš karto būtumėte mane parspėjęs, kad atvyko ta tariama valstietė, kuri tikrai buvo sprunkanti abatė, viskas būtų paaiškėję ir man netektų aiškintis dėl bjaurių kaltinimų. Dinkite. Kur tik jūs pasirodote, visur sukeliate sumaištį ir netvarką.

– Monsinjore, – verksmingai prašė Šarlotė de Monpansjė, – bent jau nieko nesakykite savo arklininkui ponui Sen Žele, nes jis mane smarkiai nubaus.

Maseras sutrikęs nekantriai pakėlė ranką prie kaktos ir pasiteiravo:

– Metre raštininke, ar jūs baigėte savo darbą?

– Manau, taip, – kvilvai nusišypsojęs atsakė šis.

– Tada leiskime jo ekselencijai ilsėtis ir surašykime apklausos ataskaitą.

Rūškanai linktelėjęs Monliukui, Maseras ir abu jo sėbrai išėjo.

Monliukas, nusišluostęs nuo kaktos gausiai srūvantį prakaitą, supratęs, kad bent laikinai atsikratė tų niekšų, kurie pasisavino teisėjų įgaliojimus, lengviau atsikvėpė. Nykštukas, įsitikinęs, kad Monliuko kambaryje nieko nebėra, įėjo tyliai ant pirštų galų, užsiropštė ant kėdės, kad būtų arčiau Monliuko ausies, ir tylutėliai sušnibždėjo:

– Turiu jums labai svarbią žinią. Patikėkite manimi, smulkūs niekšeliai, nekalbu apie vyskupą ir komendantą, galbūt ieško kitokių priemonių atsikratyti jūsų ekselencijos, bet tas banditas Manegras ir jo įtarus draugužis sekretorius trokšta tik jūsų pinigų. Aš kalbėjau su Manegru. Jis pasiūlė man už dešimt tūkstančių ekiu padėti mums visiems šią naktį pasprukti ir pažadėjo saugoti mus kelionėje su keliais savo kareiviais, bet tik iki sienos, nes, kaip jūs gerai suprantate, toliau būtų pavojinga. Ką pasakysite, monsinjore?

Monliukas kiek patylėjo, paskui tvirtai, ir tai liudijo jo nepajudinamą pasiryžimą, atsakė:

– Ne, tai ne man. Nenoriu išsivaduoti tokiais būdais. Tai nesuderinama su mano charakteriu ir mano orumu, kurį turiu parodyti kitiems ir saugoti pats. Bėgti, vadinas, prisipažinti, kad esi kaltas. Negaliu svyruoti. Verčiau mirtis nei gėda. Bėkite, Krasovski, jūs tai galite padaryti, ir pasistenkite išgelbėti, jei tik pajėgsite, nelaimingą Šarlotę de Monpansjė. Mano nelaimės prasidėjo ne dėl jos kaltės. Tvirtai tikiu, kad mane pražudyti ieškota tik preteksto. Viskas suplanuota iš anksto. Kunigaikštystės pabėgimas tebuvo šios gėdingos išdavystės maskuotė. Tiek to, burtas mestas. Jei teks pražūti, pražūsiu, bet jau bent mirdamas turėsiu malonumą mąstyti, kad mano mirtis bus didelė mano šlykščių priešų gėda ir už ją bus atkeršyta.

– Kodėl turėtumėte aukoti jiems savo gyvybę, – prieštaravo nykštukas, – ir neieškoti būdų, kaip ją išsaugoti? Kodėl nepasinaudojus paskutiniu jums likusiu būdu išsigelbėti? Pabėgimas tokiu atveju yra tik karinė gudrybė.

– Noriu parašyti karaliui, jei man bus leista, ir gal galiu pagrįstai tikėtis nors šiek tiek teisingumo dvare, kur klesti melas, klasta ir žiaurumas. Juk aš reikalingas jų ambicingiems projektams. Tai ir yra vilties kibirkštėlė.

Pasitenkinimo šypsenėlė nušvietė džiūgaujancio nykštuko veidelį.

– Aš atspėjau jūsų ketinimus, – sušuko jis, – jūs ir vėl man liekate skolingas už laisvę. Kai vykome čia, pasinaudojau kilusiu sąmyšiu ir sambrūzdžiu mus įkurdinant, tad paskubomis brūkštelėjau keletą žodelių karalienei motinai ir pranešiau, jog mus sulaikė. Laiškelį ir kelis ekiu įspraudžiau savo dičkui Jasiui ir liečiau nedelsti. Laimė, jo niekas nesaugojo, niekas nesupranta mūsų kalbos, tad jam pavyko pasprukti. Tačiau, monsinjore, gerai paskaičiuokite, maldauju, ir pasverkite, ką prarasite uždelsę, nes delsimas neišvengiamas. Pasiuntiniui pavyks sugrįžti anksčiausiai po trijų dienų. Gal manote, kad jūsų persekiotojai tiek lauks? Ar nebūtų išmintingiau pasirinkti tokį gelbėjimosi būdą, kurį mums siūlo Manegras?

– Ne, ne, Krasovski, tai reikštų suabejoti Apvaizda. Aš pasikliauju ja, tad galiu būti tikras, kad ji manęs neapleis. Jūsų puiki idėja išgelbės mus visus. Bet pakalbėkime apie Šarlotę de Monpansjė. Jūs ją girdėjote? Kokia drąsa, koks protas, aš drebėjau dėl jos. Šaltas prakaitas išpylė kaktą, kai ji, pasitikėdama savimi, kalbėjo su tais banditais. Ji atrodė tokia

natūrali, kad išsklaidė bet kokius įtarimus, ir galėjo apgauti net ir labai pastabią akį. Iš tikrųjų ji galėjo įtikinti net mane patį. Maniau, kad prieš mane jau nas lengvabūdis padykęs pažas.

Įvertinęs Šarlotės de Monpansjė protą ir ryžtą veikti sunkioje situacijoje, kai vienas vienintelis žodis, bet kokia smulkmena galėjo juos visus pražudyti, nykštukas prabilo:

– Šiandienos apklausa mums buvo labai sėkminga, bet ar taip bus ir rytoj? Tas niekšas Maseras norės viską patikrinti. Jis išsiaiškina, kad gražuolis pažas jums tarnauja tik nuo tos dienos, kai išvykote iš Sen Mihjelio, ir siūlas po siūlo išnarplios teisybę.

– Aš to nebijau, mano mielas Krasovski. Patikėkite manimi, tokie žmonės tiek pat kvaili, kaip ir nedori. Šiek tiek apskrumo ir proto bendraujant su tokiais storžieviais, ir viskas bus gerai. Jei mums pavyks laimėti nors vieną dieną, mes išgelbėti. Bet manau, kad būtų išmintinga viską papasakoti Sen Žele ir paprašyti jo visokiais būdais globoti kunigaikštystę. Tas žmogus yra man atsidavęs, galiu juo visiškai pasitikėti. Likčiau labai jums skolingas, jei pakalbėtumėte su Sen Žele ir paprašytumėte jo nenuleisti akių nuo mano ekipažo, laikytis santūriai ir neplepėti. Nereikia rizikuoti Šarlotės de Monpansjė saugumu.

– Puiku, monsinjore, sutvarkysiu šį reikalą, bet prieš išsiskirdamas su jumis noriu paprašyti jūsų ekscelencijos duoti man šiek tiek to brangaus metalo, kuris veikia daug geriau nei bet kokie vaistai, kad galėčiau numalšinti mus saugančių cerberių troškulį ir apraminti piktajį Maserą pelėdos akimis.

– Puikiai sumanyta, – pritarė vyskupas, – iš kišenės traukdamas ryšulėlį raktų. – Liepkite atidaryti mano skrynią ir paimekite tūkstantį, du tūkstančius liardų, tiek, kiek, jūsų nuomone, reikia.

Palinkėjęs jo ekscelencijai labos nakties ir tvirtybės, nykštukas išėjo gundyti leitenanto Manegro ir jo palydovų.

XIX skyrius

– Pasiuntinys, pasiuntinys, karaliaus pasiuntinys!

Tie žodžiai maloniai nuskambėjo jo ekscelencijos ausyse. Jie keliavo iš lūpų į lūpas nuo arklidės kiemo, į kurį ką tik buvo atjojęs minėtas asmuo, iki laiptų, ir iš kambario į kambarį, kol pasiekė Mon-

(Nukelta į 48 p.)

liuko ausis. Netrukus pasirodė ir pats nykštukas, stengdamasis, kiek tik leido jo trumpos kojėlės, bėgti priekyje žygio batais avinčio pasiuntinio, laikančio rankoje rimbą. Nykštukas visiškai uždusęs šaukė: „Jūs laisvas!“

Pasiuntinys įteikė Monliukui skubius pranešimus, tai yra karaliaus, Kotrynos Mediči ir Anžu kunigaikščio laiškus.

Monliukas pirmiausia atplėšė karaliaus laišką. Karalius negailėjo pagyrų tam, kurį įvardijo kaip vieną ištikimiausių savo tarnų, ir prašė nekaltinti jo dėl patirtų nemalonumų, įvykių vertinti kaip nedorą piktarierių darbą, nes jie išdrįso piktnaudžiauti šventu savo valdovo vardu, o už tokį jų poelgį jo didenybė žada juos netrukus kuo griežčiausiai nubausti.

Karalienės motinos ir Anžu kunigaikščio laikai tik patvirtino karaliaus ketinimus, išreiškė pagarbą vyskupui ir pasmerkė bjaurų sąmokslą prieš jo ekscelenciją.

Pasiuntinys taip pat atgabeno karaliaus įsakymą, kuriuo buvo nurodyta suimti Verdeno vyskupo sekretorių, jį ir Manegrą apklausti dėl jų veiksmų.

Pastarasis, išgirdęs, kad taip blogai pakrypo jų sumanyta intriga, puolė Monliukui po kojomis maldaudamas atleidimo ir bandydamas palenkinti jį savo pusėn. Kadangi jis elgėsi šiek tiek žmoniškiau nei jo bendrininkai, Monliukui jo pagailo, tad pažadėjo užtarti jį prieš karalių. Sekretoriui nepažadėjo nieko, paliko jį įstatymų ir karaliaus teisingumo valioje. Maseras nesitikėjo jokios Monliuko užuojautos ir net nebandė jo suminkštinti.

Išgirdusi puikią naujieną, kad jos gelbėtojas laisvas, Šarlotė de Monpansjė džiūgavo, tačiau nediršo rodyti savo jausmų pašaliniam. Ji Sen Žele pritariant stengėsi įkalbėti Monliuką negaišti ir kuo skubiau sprukti iš miesto, kur menkiausias neatsargumas galėjo sužadinti priešų įtarinėjimus ir pridaryti jiems daug rimtesnių bėdų nei tos, kurias per stebuklą ką tik įveikė.

Monliukas neprieštaravo tokiam išmintingam patarimui, paliko dalį savo palydos, su savimi pasiėmė tik keletą tarnų ir patraukė pašto keliu, norėdamas kuo skubiau kompensuoti Verdene sugaištą labai brangų laiką, nes bijojo, kad, žiniai apie Šventojo Baltramiejaus skerdynes pasiekus Vokietiją, jam užsivers kelias į Palatinatą ir teks arba grįžti atgal, arba bandyti keliauti per Austrijos impera-

toriaus valdas, o tai gali sukelti daug nepatogumų, nes varžomasi dėl sosto, kurio Maksimilijonas pats siekia savo sūnui erchercogui Ernestui.

Iš kurjerio, atgabenusio karaliaus pranešimą, vyskupas sužinojo, kad abu jo sekretoriai, Skaližeris ir Malokas, persigandę dėl naujienos apie žudynes Paryžiuje, nusprendę, kad dabar derybos Lenkijoje bus neįmanomos, nutarė sugrįžti į Paryžių, tad Monliukui teko pakartoti įsakymą kuo skubiau dūmti arba į Frankfurtą, arba į Leipcigą.

Valanso vyskupas pasielgė labai atsargiai ir į karietą pasiėmė tik nykštuką. Šarlotė de Monpansjė keliavo su kitu ekipažu, Sen Žele kaip įmanydamas rūpinosi ja, nes atsipalaiduoti buvo nevalia.

Nykštukas, likęs vienas su jo ekscelencija, įsivaizdavo dabar galėsiąs postringauti kiek telpa ir savo išmintimi varžytis su monsinjoru. Atleiskime jam už tokią menką tuštybės akimirką, nes aplinkybės susiklostė tokios, kad galima tai pateisinti.

– Dabar, kai mes jau beveik saugūs, tai yra netrukus kirsime sieną ir mums nebereikės bijoti dėl savo saugumo, gal galiu pasiteirauti, monsinjore, – pradėjo nykštukas, – kokie jūsų ketinimai dėl mūsų gražiosios bėglės? Argi nebuvo teisus, monsinjore, kai sakiau jums, kad labai neprotinga ją priglobti?

Monliukas kiek pyktelėjo, kilstelėjo savo plačius žilus antakius ir atsakė:

– Iš visos širdies gėriuosi jūsų išmintimi, jūsų sugebėjimu žvelgti taip toli, bet neatgailauju dėl savo poelgio ir net nebijau, kad už tai būsiu smerkiamas. Priešingai. Prancūzijos karaliaus dvaras vieną dieną padėkos man už tai, kad karališko kraujo kunigaikštystę apsaugojau nuo fanatikų pykčio dėl jos pačios neprotingo poelgio. Dėl poelgio vos nenukentėjome ir mes.

– Taigi, – įsiterpė nykštukas, – mes nusivešime į Lenkiją gražų juodaakį pažą.

– Kaip jūs galite taip neprotingai kalbėti, juk žinote, kiek man metų. Mano tikslas yra tik nugabenti kunigaikštystę į Vokietiją, o ten ji galės pasirinkti sau tinkamą prieglobstį pas kurį nors kunigaikštį protestantą, kol galės saugiai sugrįžti į tėvynę.

Šarlotė de Monpansjė, vos kirtus Prancūzijos sieną, jau apsirengusi moteriai tinkamais drabužiais, puolė po kojomis Valanso vyskupui ir dėkojo jam, vadino jį savo tėvu, savo gelbėtoju.

– Kaip galėčiau jums kada nors atsidėkoti už ne-

įkainojamą paslaugą, kurią man padarėte, ir atsiprašyti už visus pavojus, kuriuos teko iškęsti dėl manęs.

Nusimovusi nuo piršto labai gražų žiedą, Šarlotė de Monpansjė ėmė maldauti Monliuką priimti jį kaip menkutį jos amžino dėkingumo įrodymą.

Sprukdama iš Mon Žuaro vienuolyno Šarlotė de Monpansjė sugebėjo pasiimti labai vertingas brangenybes (jas jai buvo leista turėti vykdant pareigas, kad, iškilus nenumatytiems sunkumams, galėtų paremti bendruomenę).

Ji ir nykštukui norėjo padovanoti labai gražų žiedą, bet pastarasis, būdamas kilnus, nepriėmė dovanos, pats sau prisipažino, jog neturi jokių teisių į kunigaikštystės dėkingumą, nes bandė įkalbėti vyskupą jai nepadėti.

Šarlotė de Monpansjė dosniai apdovanojo (šia savybe visada garsėjo jos šeima) Monliuko žmones, kurie, patys to nežinodami, prisidėjo prie kunigaikštystės išlaisvinimo. Daugiausiai teko Sen Žele. Buvo susitarta, kad kunigaikštystė lydės vyskupą iki Frankfurto, tačiau niekas nė nenutuokė, kad tame mieste jo ekscelencijos laukia naujos bėdos.

Kai vyskupas ir jo palyda apsistojo gydytojo Glauburgo, vieno turtingiausių Frankfurto miestelėnų, namuose, netrukus suskambo grasinantys balsai. Atbėgo labai sutrikęs Sen Žele ir papasakojo Monliukui, kad reiteriai, išgirdę apie jo atvykimą, ką tik įsiveržė į namus, užgrobė jo ekscelencijos ekipažus. Tokį smurtą jie pateisino tuo, kad Prancūzijos karalius jiems skolingas daug pinigų, nes admirolo de Kolinji, kuris juos buvo pasamdęs tarnauti Prancūzijai, mirtis atėmė bet kokią viltį, kad su jais bus atsiskaityta.

Padrąsinti miesto burmistro, nustūmę ketinusių pasipriešinti vyskupo žmones, reiteriai neįtikėtinais sparčiais, lyg vienas su kitu lenktyniaudami, ėmė tempti ryšulius, dėžes, lagaminus ir iškinkinėti arklius. Monliukas stebėjo tą keistą spektaklį ir suko galvą, kaip pasipriešinti šiam naujam incidentui ir sulaukti teisingumo iš plėšikų, pamynusių žmogaus teises ir nerodančių deramos pagarbos pasiuntinio rangui. Priešintis buvo beprasmiška, nes reiterių pusėje buvo jėga. Monliukas teisingai sumastė, kad išmintingiau bus veikti švelnumu, pabandyti įtikinti. Tada paprašė, kad reiterių vadas pats atvyktų pareikšti, kokių pretenzijų jie turi ir kokių skundų gali pateikti Prancūzijos karaliui. Atvyko du ar trys reiterių pulkininkai, vilkintys savo kuopų unifor-

momis: juodos gelumbės žiustokorais, su plačiomis perpetėmis, prie kurių kabėjo špagos, trumpomis zamšo kelnėmis ir juodo aksomo kepuraitėmis su vienintele plunksna, puošiančia kovingą ir griežtą savo paprastumu aprangą.

Vyskupui išdėsčius savo pretenzijas, reiterių pulkininkai gana mandagiai paaiškino situaciją, bet nė neketino atsiprašyti už jų pačių leistą savavaliavimą. Tie kariai pareiškė, jog Prancūzijos karalius įsipareigojo užtikrinti, kad jiems bus sumokėta, ir garantavo ne tik savo asmeninėmis valdomis bei karūnai priklausančiais dvarais, bet ir visų savo valdinių turtu.

Jų kvailumas supykė Monliuką ir jis ėmė šaukti, kad nei dabar valdantis Prancūzijos karalius, nei kuris nors iš jo pirmtakų negalėjo prisiimti tokių įsipareigojimų.

– Tai tiesa, – karščiavosi reiteriai, – tai tiesa, ir jūs asmeniškai atsakysite už tai.

– Sakykime, kad yra taip, kaip jūs sakote, – kalbėjo Monliukas, stengdamasis elgtis kiek įmanoma šaltakraujiškiau. – Kodėl aš turiu jaustis atsakingas? Kas bendra tarp man pavestos misijos ir admirolo de Kolinji įsipareigojimų jums? Kodėl jūs manote, kad Prancūzijos karalius mokės už kariuomenę, kurią kovai su juo pasamdė maištaujantis valdinys?

– Prancūzijos karalius savo dekretu konfiskavo visus nelaimingojo Kolinji turtus, tad jis ir privalo atsiskaityti už visas admirolo skolas.

– Jūs taip pat galėtumėte atsisakyti kai kurių savo pretenzijų.

– Der Teüfel, – nusikeikė vienas seniausių reiterių vadų, stuksendamas ramentu į grindis (jis neteko kojos kovose, o ir jo veidas buvo išvogtas randų, visa tai nenuginčijamai liudijo jį buvus puikų ir drąsų karį). – Jūs manote, kad mes plėšikai, bet argi šios žymės neliudija, – kalbėjo rodydamas savo žaizdas, – kad mes tikri kariai ir liejome savo kraują už Prancūziją, nesvarbu kieno pusėje?

– Puiku, jei jūs tokie, tai kodėl darote gėdą kilniai profesijai, elgdamiesi kaip plėšikai?

– Mes tik reikalaujame to, kas mums teisėtai priklauso, – atsiliepė visi vienas per kitą, – o kadangi atsisakote patenkinti mūsų teisėtus reikalavimus, būtų kvaila praleisti progą susitvarkyti patiems. Mums reikia pinigų arba užstato keturiems šimtams tūkstančių imperijos guldenų – tiek mums skolinga Prancūzija.

(Nukelta į 50 p.)

Į tai vyskupas atsakė, kad sutiktų tapti minėtos sumos garantu kaip privatus asmuo, bet neturi tinkamų įgaliojimų veikti savo valdovo vardu.

Po šios Monliuko replikos kilo labai gyva diskusija, galėjusi peraugti į aršius ginčus, jei vyskupas nebūtų visko užbaigęs tvirtai pareiškęs, kad jis asmeniškai reiteriams nieko neskolingas, dabar jis laisvame mieste ir sutinka aptarti jų reikalą padavus skundą magistratui.

Pulkininkai neliko sužavėti Monliuku, o Monliukas jais, tad reiteriai išėjo kažką grasindami vokiškai. Nors Monliukas tos kalbos nesuprato, bet iš jų tono spėjo, kad jie neketina atsisakyti savo pretenzijų.

Šarlotė de Monpansjė buvo netoliese ir girdėjo visą vaidą, tad puolė prie Valanso vyskupo ir pasiūlė jam būdą, kaip patenkinti abi puses. Ji pageidavo pati tapti Prancūzijos karaliaus užstatu, likti Frankfurte kaip įkaitė ir taip garantuoti laisvę savo gynėjui Valanso vyskupui.

– Ne, kunigaikštyte, – atsakė jai labai susijaudinęs Monliukas, – aš nepiktinaužiausiu jūsų kilnumu, nėra nieko labiau abejotino, nei reiterių reikalaujamos sumos gražinimas. Ar jų reikalavimai teisėti, ar ne, niekada Prancūzijos karalius nenorės nieko, taip jiems ir pasakiau, girdėti apie tai, kad teks mokėti svetimšalių kariams, kurie veikė prieš jo interesus ir gynė Prancūzijoje protestantus. Jūs veltui rizikuotumėte savo laisve, gal net palaidotumėte viltį gyventi saugiau. Niekada, kunigaikštyte, būkite tuo tikra, aš nepriimsiu tokios aukos, nors ir reikėtų gelbėti savo gyvybę. Bet aš paduosiu skundą senatui ir pareikalausiu satisfakcijos už Prancūzijos karaliaus įžeidimą jo pasiuntinio asmenyje.

– Aš jus palydėsiu, – karštai šūktelėjo Šarlotė de Monpansjė, kaip ir buvo jai būdinga, – gal mano pavardė, mano pasirodymas padarys jiems išpūdį ir jie palankiai išspręs jūsų problemą.

Vilkinti juodo satino suknele, ant galvos užsimetusi didelį krepo vualį, dengiantį net ir dalį liemens, Šarlotė de Monpansjė, lydima Valanso vyskupo ir savo šeimininko gydytojo Glauburgo, prisistatė į miesto rotušę, didelį, išpūdingą gotikinio stiliaus pastatą, kuriame paprastai posėdžiaudavo Frankfurto senatas, kurį sudarė svarbiausi to didelio miesto valdininkai.

Gydytojas Glauburgas perspėjo senatą, kad atvyko įžymūs svetimšaliai, ir po kelių minučių Šar-

lotė de Monpansjė bei Valanso vyskupas pagarbiai buvo įvesti į tarybos salę.

Salė buvo labai erdvi ir aukšta, su arkiniais skliautais, apšviesta didelių spalvoto stiklo langų su vitražais, kuriuose vaizduojami svarbiausi Reino krašto grafų palatinių žygiai ir jų kilnių grafielių portretai. Sienos apkaltos ažuolo paneliais, išmargintais gotikiniais ornamentais. Paneliai, veikiami laiko, buvo patamsėję beveik iki juodumo.

Pareigūnai, arba senatoriai, vilkėjo drabužiais, panašiais į akademikų, buvo apsigaubę juodo aksomo šermuonėlių kailiais pamuštais apsiaustais plačiomis rankovėmis, su paprastomis, o ne gofruotomis apykaklėmis. Ant galvų lyg mitras buvo užsidėję keturkampes kepures, plaukai siekė pečius. Jie sėdėjo mediniuose kauptuose su piupitrais, šiek tiek panašiuose į vienuolių kauptus katedroje.

Pirmininkas sėdėjo garbės vietoje skaisčiai raudonu aksomu išmuštame krėslė, kurio šonai buvo gražiai išraižyti ir paaukuoti, o atkaltės viršuje – karūnos formos puošmena su paaukuotu Frankfurto miesto herbu, išdrožtu iš ažuolo. Prieš tą svarbų asmenį stovėjo didelis stalas, apklotas raudonu audeklu, o už jo buvo pastatytos medinės taburetės, ant kurių prie juoda oda aprauktų nedidelių staliukų su visais savo profesijos reikmenimis sėdėjo du sekretoriai, vilkintys įprastais raštininkų drabužiais.

Išgirdę abiejų žymių svetimšalių pavardes ir kilmę, visi senatoriai, įėjus Šarlotei de Monpansjė ir Valanso vyskupui, nusiėmė kepures, o pirmininkas mandagiai ir oriai pasiūlė jiems sėstis į du krėslus, stovinčius abipus didelio stalo.

Valanso vyskupas pradėjo kalbėti pirmas. Jis, kaip jam būdinga, trumpai, iškalbingai ir aiškiai bei elegantiškai papasakojo apie reiterių pulkininkų savivalę, jo ekipažų ir daiktų pasisavinimą. Jis taip pat pasiskundė burmistro elgesiu, kuris ne tik nepasinaudojo savo autoritetu ir nesukliudė bei neužkirto kelio tokiam įžeidimui, bet pats savanoriškai prie to prisidėjo. Jis pažėrė daug priekaištų dėl nepagarbos tokio galingo valdovo, kaip Prancūzijos karalius, pasiuntiniui ir leido suprasti, kad ta nepagarba Frankfurto miestui gali kainuoti labai brangiai. Mažiausia bėda būtų prekybos su Prancūzija nutraukimas, o juk prekyba yra vienas pagrindinių miesto turtų. Dar pridūrė, kad visi Prancūzijoje gyvenantys vokiečiai gali būti nubausti už tokį elgesį su juo, jei nebus įgyvendintas

teisingumas ir visiškai patenkinti jo reikalavimai.

Pirmininkas, nedidukas vyras putliais raudonais skruostais, apykaklę siekiančiu nudribusiu smakru, šviesių antakių ir šviesiai mėlynų akių, neužsidėjęs kepurės, atsakinėjo lėtai, pabrėždamas kiekvieną žodį, flegmatiškai, kaip būdinga vokiečiams. Jis pasmerkė burmistro poelgį ir pažadėjo pasirūpinti, kad šis Monliuko atsiprašytų. Dėl jo ekscelencijos skundo prieš reiterių pulkininkus jis paprašė neprieštarauti, jei taryba pirmiausia išklaუს kaltinamąją pusę, todėl ponai pulkininkai bus iškviešti pasiaiškinti.

Pirmininkas teismo vykdytojui paliepė iškviešti kaltinamuosius. Paskui vėl kreipėsi į Valanso vyskupą ir paprašė jo, taip pat ir jį lydinčios kilniosios ponios teiktis pereiti į laukiamąją salę, kol bus išklaudyti reiterių pasiaiškinimai ir taryba juos aptars.

Tada Šarlotė de Monpansjė pakėlė veidą dengiantį vualį. Jos įstabus taisyklingų bruožų veidas sukėlė rimtojo susirinkimo susižavėjimo murmesį ir kaipmat ištirpdė vokišką abejingumą ir šaltumą.

– Kilmingieji senjorai, – pradėjo ji, – jūs matote prieš save nelaimingąją Šarlotę de Monpansjė, kuriai teko sprukti iš tėvynės Prancūzijos. Persekiojama dėl savo tikėjimo, noriu kreiptis į jus, prašau iš Vokietijos tolerancijos, svetingumo, apsaugos, vienintelių dalykų, kurie šiandien man svarbūs. Prašau kilniojo senato globos ir paramos suteikiant man tinkamą prieglobstį arba pas palatiną elektorių, arba pas kokį kitą valdantį kunigaikštį iš Reino atšakos, kurie, kaip ir aš, priėmė naująjį tikėjimą. Iki atsakysite, pasitikėdama atsiduodu į jūsų rankas, galiu pasisiūlyti tapti įkaite ir būsiu nepaprastai laiminga, jei tokia kaina išpirksiu laisvę jo ekscelencijai Valanso vyskupui, jo didenybės Prancūzijos karaliaus pasiuntiniui.

Monliukas skubiai užprotestavo kunigaikštystės prašymą, bet pirmininkas jo nesiklausė. Užsimerkęs jis, atrodė, snūduriavo arba buvo giliai susimąstęs. Prašymas priglausti ir padėti, pasisiūlymas gauti užstatą šiek tiek sudrumstė to vyro, senato pirmininko, protą, nes iki tol jis rūpinosi tik merkantiliniais dalykais ir komercinėmis spekuliacijomis.

Pasitrynęs akis ir įsimetęs į burną tabako, jis sutrikęs prabilo:

– Jei jūsų aukštybė nori įteikti užstatą, manau, tikrai galiu pažadėti, kad Frankfurto miestas skirs lėšų ir jūsų aukštybės prieglobsčio reikmėms, ir išpildyti jo ekscelencijos pageidavimus, bet aš, negavęs

tarybos pritarimo, vis dėlto negaliu to patvirtinti.

– Kas jums kalbėjo apie pinigų ir pagalbą? – pasipiktino Šarlotė de Monpansjė karštai, kaip tik prancūzės moka, nekantraudama dėl lėto pirmininko mąstymo. – Man nereikia pagalbos pinigais, turiu pakankamai lėšų, kad nereikėtų žemintis prašinėjant. Beje, mano šeima, esant reikalui, suteiktų man pagalbą. Dėl pasiūlymo tapti įkaite, tai Valanso vyskupas pasitiki jūsų teisingumu ir savo teisėmis ir mano, kad galima apsieiti be užstato. Aš tik prašau jūsų užtikrinti man ramybę ir neleisti manęs įžeidinėti, kas neseniai nutiko ir dėl ko nuogaštauju.

– Atsiprašau jūsų aukštybės. Dabar pradėsiu sprasti reikalo esmę. Jūsų aukštybė prašo miesto apsaugos. Ji bus suteikta, galiu tai patvirtinti tarybos vardu.

Visi valdininkai sutikimo ženklan pakėlė rankas.

Teismo vykdytojas pranešė, kad atvyko reiterių pulkininkai. Tada Šarlotė de Monpansjė kartu su Valanso vyskupu perėjo į nurodytą patalpą, kur jų laukė gydytojas Glauberis.

Kol vyko debatai, Šarlotė de Monpansjė leido laiką apžiūrinėdama paveikslų, puošiančių laukimo patalpą, galeriją. Gydytojas Glauberis, žmogus išsilavinęs ir apsišvietęs, aiškino, kas yra kas. Daugumoje paveikslų buvo pavaizduoti istoriniai įvykiai arba nutapyti natūralaus dydžio palatinato grafų elektorių ryžtingais ir kovingais veidais portretai, buvo ir keletas įžymių valdininkų, padariusių Frankfurto miestui ypatingų paslaugų, portretų.

– Netikiu, – ironiškai prašneko Šarlotė de Monpansjė, – kad čia kada nors kabės dabartinio kilniojo senato pirmininko portretas.

Šarlotė de Monpansjė susidomėjusi apžiūrinėjo keletą paveikslų, vaizduojančių žavingas Reino pakrantes, tarp jų ir vadinamąjį Žiurkių bokštą, stovintį saloje beveik tiesiai prieš Bingeną miestą. Jo pavadinimas sietinas su sena legenda, kuri byloja, kad vienas Kelno vyskupas jame buvo įkalintas už bausmę, nes badmečiu nežmoniškai elgėsi su žmonėmis, ir jį suėdė žiurkės. Šioje vietoje Reiną suspaudžia aukštos kalvos, apaugusios garsiaisiais vynuogynais, vadinamais upės vardu. Ant kalvų viršūnių, apaugusių tamsiomis giriomis, ant tyrančių smailių uolų matosi seni romėnų statiniai, Druzo Campi, primenantys didžios tautos šlovę ir galybę, keletas įtvirtintų pilių, modernesni ryžtingo

(Nukelta į 52 p.)

riterio, senjoro feodalo, kėlusio siaubą slėnyje, būstai. Jų papėdėje malonūs, gerai prižiūrimi miesteliukai su iškilusiomis virš jų varpinėmis puošia upės krantus ir sukelia judėjimo bei veiklos įspūdį. Šarlotė de Monpansjė nustebo netoli miesteliuko viename paveiksle išvydusi keistos formos bokštą, pavadintą Palatinato grafienių bokštu. Aštuonkampis statinys stovi ant žemės ruoželio, įsiterpusio į Reiną. Vilnys jį skalauja beveik iš visų pusių. Aštuoni bokšteliai, prilipdyti prie pagrindinės sienos, atrodo taip, tarsi kybotų ore. Viskas sudaro savitos, neįprastos karūnos vaizdą.

– Į šį bokštą – ėmė pasakoti Glauburgas, – Palatinato grafienės, gerbdamos nuo neatmenamų laikų susiformavusį paprotį, lydimos tik kelių tarnaičių, be kurių apsieiti neįmanoma, atvyksta gimdyti. Galime spėlioti, kad maloni taikaus kaimo ramybė kažkada paskatino vieną tų kilmingų damų pasirinkti šį bokštą, o nuo tų laikų, manoma, privalu besąlygiškai sekti jos pavyzdžiu.

Beveik dvi valandas Šarlotė de Monpansjė apžiūrino galeriją. Pagaliau pasirodė teismo vykdytojas ir pranešė Valanso vyskupui, kad posėdis baigtas ir reiterių pulkininkai išvyko. Kai Monliukas ir kunigaikštė vėl atsisėdo į savo vietas, pirmininkas iš vieno sekretoriaus rankų paėmė ilgą popierių, kuriame buvo surašytas senato sprendimas, ir garsiai perskaitė: „Mes, laisvojo imperijos miesto Frankfurto prie Maino teismo pirmininkas ir tarėjai, šiuo aktu visiems skelbiame, kad į mus ieškodami teisingumo kreipėsi velionio įžymiojo kunigaikščio ir senjoro Volfgango, Reino grafo palatino, Bavarijos kunigaikščio, taip pat garbingojo senjoro Volrado, Mansfeldo grafo, kilmingų ir drąsių riterių Manhaudo ir Šombergo, feldmaršalo ir daugybės kitų pulkininkų, leitenantų ir reiterių atstovai, kurie 1569 metais Prancūzijoje iš tikrųjų buvo Navaros karaliaus ir kunigaikščio de Kondė tarnyboje. Su jais buvo pasirašyta sutartis, kad visi karūnos dvarai gali būti nusavinti ir pinigai panaudoti sumokėti algas prancūzams, tarnaujantiems vokiečiams. Pripažįstame, kad jo ekscelencija turi kai kurias teises į minėtus karališkuosius dvarus, kuriuos pardavus gauti pinigai būtų hipotetinis įsipareigojimas ir juos būtų galima panaudoti sumokant minėtoms reiterių kuopoms šiais metais vyksiančioje Frankfurto mugeje. Tačiau, kadangi monsinjoras Valanso vyskupas protestuoja teigdamas, kad Prancūzijos karalius negalėjo būti

in principali įsipareigojęs šiuo klausimu, nei perleidęs kam nors savo teises veikti, negavo iš savo valdovo nei įsakymo, nei lėšų, būtinų padengti reikalaujamų sumų, tad negali būti atsakingas nei asmeniškai, nei savo turtu. Visi šie motyvai paskatino mus kruopščiai ištirti minėto Prancūzijos karaliaus įsipareigojimus, kuriais buvo įkeisti karališkieji dvarai. Po to, kai Valanso vyskupas prisieks, mes šiuo nutarimu skelbiame, kad jo turtas sulaukytas neteisėtai ir prieštarauja įstatymams, tad įsakome visą jį gražinti. Tvirtiname tarybos antspaudu. Surašyta 1572 Viešpaties metais“.

Monliukas atliko visas numatytas procedūras, davė įstatymo reikalaujamą priesaiką ir patenkintas, kad taip laimingai užbaigė visą šį reikalą, nuoširdžiai padėkojo kilniajam senatui.

Pirmininkas paskyrė du valdininkus palydėti vyskupą ir kunigaikštę iki jų namų ir taip parodyti jiems pagarbą. Grįžtant namo abiejų valdininkų abejonės sukėlė vyskupui nerimą, nes nors jie ir daug kalbėjo apie tai, kiek įdėjo pastangų palengvinti jo ekscelenciją ištikusius nemalonumus, bet kartu ir apgailestavo, kad minėtu klausimu gali ne viską, kadangi reiteriai nėra jiems pavaldūs, nes jie yra skirtingų Vokietijos kunigaikščių, kurių valdos dažniausiai nutolusios nuo Frankfurto, valdiniai. Jie perspėjo vyskupą, kad įmanoma, jog reiteriai nekreips jokio dėmesio į jų atžvilgiu priimtą nutartį. Tad valdininkai patarė Monliukui iškeliauti, prieš tai arba užsitikrinti Heseno landgrafo globą ir susirasti ginkluotą palydą arba susitaikyti su reiterių pulkininkais.

Palydėję kunigaikštę ir vyskupą iki durų, abu valdininkai patraukė pasirūpinti Šarlotės de Monpansjė saugumu ir paliko Monliuką sutrikusį taip, kaip niekada gyvenime. Po visų rūpesčių, visų atliktų darbų jis suprato, kad jo reikalas ne kažin kiek pasistūmėjo į priekį, kad jis vis dar neapsaugotas nuo samdytų kareivių įžeidinėjimų ir persekiojimų.

Kol Monliukas nesėkmingai bandė rasti išeitį iš tokios kvailos situacijos, jis sulaukė pagalbos iš ten, iš kur nesitikėjo, ir mes apie tai papasakosime kitame skyriuje.

XX skyrius

Mūsų mielas nykštukas, lyg senųjų pagoniškų savo šalies mitų, pasakojančių apie mažas žmogui padedančias būtybes – nykštukus, veikėjas, iš tikrųjų tapo geruoju Valanso vyskupo genijumi. Tuo metu,

kaip mes jau pasakojome aname skyriuje, kai Monliukas puolė į nevirtį dėl savo padėties ir kiekvieną dieną jo kelionei iškylančių kliūčių, visą dieną pradingęs Krasovskis įžengė į vyskupo kambarį ir pranešė jam gerą naujieną.

– Jūsų arba mano geroji žvaigždė, – pradėjo pasakoti Monliukui, – suvedė mane su vienu samdinių pulkininku, mano tautiečiu. Papasakojau jam apie jūsų nuotykius ir nemalonumus, kuriuos patyrėte, kai buvo sulaikyti jūsų ekipažai ir bagažas. Jis man pasirodė šaunus vaikiną, tad nutariau jūsų vardu pradėti su juo derybas, o kad jos būtų sėkmingesnės, nusivedžiau jį pas vyno pirkli ir ten, su stikline rankoje, tačiau neketindamas su juo varžytis, pradėjau derėtis ir paprasčiau tiesiai šviesiai pasakyti, kiek jis pageidautų už prašomą paslaugą, tai yra už tai, kad paveiktų savo kolegas, įkalbėtų juos atsisakyti neteisėtų pretenzijų ir grąžinti jums tai, ką iš jūsų atėmė. Jis nesvyruodamas ir neabejodamas pareiškė, kad mano, jog tai turėtų būti ne mažiau kaip keturi šimtai tūkstančių ekiu. „Jūs tikite, kad tai įmanoma? – paklausiau pripildydamas jo stiklą. – Bet prašote šiek tiek per daug“. Jis pats ėmė juoktis ir gerokai nusileido. Taip stiklas po stiklo įkalbėjau jį pasitenkinti labai kuklia trijų šimtų ekiu suma, sutikite, tai gerokai mažiau, nei jis prašė iš pradžių. Štai sutartis, – ir ištiesė vyskupui gana nešvarų, tabaku aplipusį popiergalį, kuriame prancūziškai, su vokiškais ir lenkiškais intarpais, buvo surašyti reiterių pulkininko įsipareigojimai.

Monliukui pavyko iššifruoti, kad minėtas pulkininkas už tris šimtus ekiu įsipareigoja ne tik apsaugoti vyskupą nuo savo kolegų persekiojimų, bet ir užtikrinti jo ekscelencijos saugumą ir palydėti jį su palyda iki Leipcigo.

– Rytoj atvesiu pas jus Krokovski, – pasakė nykštukas, – nes šiandien jis netinka bendravimui, ir jis pats jums patvirtins tai, ką jums sakiau. Manau, kad jūsų ekscelencija esate patenkintas?

– Visiškai, labiau nei galėjau tikėtis, – atsakė vyskupas, dėkodamas Krasovskiui taip, kaip manė esant labiausiai tinkama, kitaip tariant, pažėrė jam komplimentų, kuriuos nykštukas priėmė kaip žmogus, kuris mano, kad gauna tai, ko tikrai nusipelnė.

Kitą rytą, kai jo ekscelencija atsikėlė, nykštukas atvedė savo tėvynainį, didelį šešių pėdų vyrą, tikrų tikriausią samdomą žudiką, liesą, ilgais ūsais, juodu raiščiu perrišta dešine akimi. Jis buvo girtuoklis,

rūkė, bet apskritai buvo neblogas vyrukas. Nors jis ir vaidino avantiūristą, bet jame dar buvo likę tikro lenkiško padorumo. To kituose kraštuose pakako, kad jį vertintų kaip padorų žmogų.

Krokovskis savo nerišlia, sunkiai suvokiama kalba (nykštukui dažnai tekdavo versti jo kalbą į suprantamesnę) patikino jo ekscelenciją, kad apklausė savo kolegas ir niekas nekliudys jam vykdyti pasirašyto įsipareigojimo. Vyskupas tuoj pat davė jam rankpinių ir, svarbiausia, pridėjo dar šiek tiek pinigėlių įsipareigojimams aplaistyti, nes atrodė, kad šaunusis pulkininkas nelinkęs spręsti reikalų tuščiu pilvu.

Supratę, kad smurtiniai veiksmai prieš Valanso vyskupą prie gero neprives, kad jie gal net sulauks savo vado, grafo Mansfeldo, nemalonės, samdinių pulkininkai neprieštaravo susitarimui tarp jų kolegų ir Valanso vyskupo, su sąlyga, kad pastarasis pateiks savo valdovo dvarui reiterių reikalavimus ir pasistengs išrūpinti, kad būtų sumokėta jų algų nepriemoka per artėjančią mugę Frankfurte. Vyskupas nedvejodamas pasirašė įsipareigojimą, tikrai negalintį jam pakenkti.

Gavęs žinią, kad atvyksta Skaližeris ir Malokas, Valanso vyskupas nutarė palaukti porą dienų ir pajuodėti į kelionę, vos tik pasirodys abu sekretoriai.

Tada Monliukas nuėjo atsisveikinti su Šarlote de Monpansjė. Ji apsiverkė, atrodė taip, tarsi šią akimirką būtų išgaravusi visa jos tvirtybė.

– Matydama, kad jūs išvykstate, – kalbėjo ji vyskupui ir jo žmonėms, – įsivaizduoju vėl atsisveikinanti su Prancūzija. Lieku viena, išstremta iš tėvynės, toli nuo savo šeimos, nuo draugų. Deja, nuo visko, kas man buvo brangu, – su apgailestavimais pynėsi ir švelnesni prisiminimai. – Koks liūdnas gyvenimas manęs laukia. Nebematysiu prancūzų, nebegirdėsiu švelnios kalbos, prie kurios esu pripratusi nuo vaikystės, o gal jau niekada nebeteks išvysti ir Prancūzijos.

Tai pasakiusi ji puolė iš kambario, dusinama raudos, užsidengusi rankomis veidą. Dar šūktelėjo:

– Sudie, nepamirškite nelaimingosios Šarlotės de Monpansjė!

Valanso vyskupas ir visi šiame liūdname atsisveikinime dalyvavę prancūzai nesiliovė dūsavę dėl kunigaikštę ištikusios dalios, tik nykštukas iškošė pro dantis:

– Pati kalta, pati to norėjo!

(Nukelta į 54 p.)

Valanso vyskupas, lydimas ištikimo lenkų pulkininko apsaugos, be nuotykių, patenkintas kelione, pasiekė Leipcigą, bet Leipcige išgirdo nelinksmą naujieną esą Lenkijoje siaučia maras. Tačiau vyskupo užduotis buvo tokia svarbi, kad trauktis jis negalėjo. Beje, Krasovskis taip pat labiau nei bet kokių kitokių negandų vengė vėluoti ir delsti, tad jam pavyko įtikinti Monliuką, kad vokiečiai, piktavališkai nekenčiantys lenkų, gerokai perdėjo tikrąjį pavojų. Tad, įveikus dyką, smėlėtą Brandenburgo žemę, Valanso vyskupas pasiekė Mendzyžečą, miestelį netoli karalystės sienų. Nykštukas, nutaręs pabūti cicerone, papasakojo, kad tai miestas tvirtovė, bet atvykę mūsų keliautojai išvydo, kad ta tariama tvirtovė yra tik keletas namų, dauguma jų mediniai, saugomi nusmailintų baslių tvoros ir šiokių tokių įtvirtinimų bei griovių, kuriuos nesunkiai būtų įveikęs net nykštukas. Tai išvydę neslėpė nepasitenkinimo, ypač Skaližeris, iš prigimties buvęs kandus. Baisiai įsižeidęs dėl tokių juokų nykštukas ėmė šūkauti:

– Kam reikalingos tvirtovės šalyje, kurioje kiekvienas pilietis yra neįveikiama kliūtis mūsų priešams!

Cicerone Krasovskis kaip užsuktas puolė organizuoti vyskupo ir jo palydos apgyvendinimą.

Name, arba įtvirtintoje pilaitėje, vyskupą priėmė komendanto pavaduotojas. Tai buvo išsilavinęs vyras, daug keliavęs ir gerai kalbantis itališkai. Jis labai geranoriškai elgėsi su Monliuku, bet paprašė jo ekscelencijos neužsibūti ilgiau nei dvidešimt keturias valandas, nes taip buvo nurodyta įsakyme dėl įtvirtintų miestų, tad jis kaip tvirtovės komendantas jaustųsi nepatogiai, jei vyskupas nepaisytų nurodytos tvarkos.

Monliukas šypsodamasis atsakė, kad visko laikysis tiksliai, ir ėmė smulkiau klausinėti apie padėtį šalyje. Vyras ją nušvietė pačiomis niūriausiomis spalvomis: miršta daug žmonių, plinta ligos, pridėjo, kad Mendzyžeče ypatingai lengva užsikrėsti. Jis patarė vyskupui vengti didžiųjų kelių ir gausiai lankomų vietų, taip pat apsirūpinti maisto atsargomis, nes keliaujant per beveik dyką kraštą gali pristigti maisto.

Nykštukas labai bijojo, kad tokios žinios visiškai nenuviltų Monliuko ir šis nesugalvotų atsiskaičiuoti savo misijos, tad nuolat pertraukinėjo niūriąją pasakotoją ir timpčiojo jį už taraktos (totoriški kailiniai), duodamas ženklą liautis gąsdinus arba švelninti savo pasakojimą, o retkarčiais, pasilypėjęs ant taburetės, sušnibždėdavo vyskupui į ausį:

– Komendantas ne mūsiškis, netikėkite jo kalbomis, tai karinė gudrybė, kad jūs kuo greičiau iškeliautumėte.

Pagaliau gal dėl to, kad buvo drąsus, gal todėl, kad jį įtikino nykštukas, gal dėl suvokimo, kad privalo atlikti savo pareigą, Valanso vyskupas leidosi į kelią. Pirmąją kelionės dieną neišvydo nieko baisaus, kuo jį gąsdino Mendzyžečo tvirtovės komendantas. Tik tiek, kad kraštas, per kurį keliavo, buvo neišvaizdus, paprasčiausia smėlėta lyguma. Bet pasiekus Poznanės vaivadiją iš karto pasirodė baisios maro pasekmės. Slėgė dėl baisios rykštės apleistų ir ištuštėjusių miestų vaizdai. Kai kur sutikdavo nelaimės išvengusių žmogystų, bet dažniausiai jos lindėjo savo nušiuosiose, nuo dūmų pajuodusiose šiaudais dengtose trobelėse. Niekas nelaukė jokios pagalbos. Tos nelaimingos būtybės netgi atrodė nepageidaujančios su kuo nors bendrauti. Jas buvo galima išvysti prie langų arba prie durų ant slenksčių, vilkinčias skudurais, išblyškusiais, baltai melsvais veidais, užgesusiomis akimis, liūdais bejausmiai veidais. Bet vos tik nykštukas arba jo tarnai (jie vieninteliai mokėjo šio krašto kalbą) atsargiai prisitindavo pasiklausti kelio ar paprašyti dar kokios nors informacijos, jie sprukdavo tyliai lyg šmėklos. Buvo matyti, kad laukuose Apvaizda šiemet nepašykštėjo žmonėms dovanų, bet patys kaimai atrodė apverktiškai. Sunkaus nelaimingųjų, tapusių viską ryjančios užkrečiamos negandos aukomis, darbo vaisiai, sunokę derlius džiugino akis iki pat horizonto. Nuo grūdų svorio linko pernokusios varpos ir žadėjo neregėtai gausų derlių. Bet juos pasėjusios rankos nuimti derliaus nebegalėjo. Visur matėsi žmogaus veiklos pėdsakai, nebesimatė tik pačių žmonių.

Keliaujant per tą derlingą, dykuma virstantį kraštą, mūsų keliautojus apniko neliksmos mintys. Monliuką kamavo liūdesys, iš galvos nėjo regėti vaizdai, nykštukas slapta liūdėjo dėl savo šalies nelaimių, kiekvienas apie kažką mąstė. Staiga Skaližeris, nedažnai džiaugęsis gyvenimo teikiamais malonumais ir todėl tapęs ypatingai reiklus, nutraukė būrelyje viešpatavusią tylą ir melodingu balsu pasiteiravo:

– Kur jo ekscelencija nakvos?

Toks gana natūralus klausimas tokią akimirką tose tyliose, ramuma dvelkiančiose platybėse nuskaubė labai keistai, tad visi nustebę susižvalgė.

– Pažvelkite patys, – kalbėjo Skaližeris, – argi

nematote, kad saulė leidžiasi, o arkliai pavargo. Taigi, laikas ieškotis prieglobsčio. Pakelėje matau kažką panašaus į tai, ką čia vadina karčema, nors aš niekada nedrįščiau to, ką matau, pavadinti smukle.

Ir tikrai, visi pamatė nuošaliai stovintį ilgą medinį pastatą su prie jo prišlieta arklide, dengtą menku šiaudiniu stogu, per kurį košė vėjas, patekdavo sniegas, lietus, trumpai, visos gamtos negandos.

Skaližeris didžiavosi mokantis trylika kalbų, tad vokiškai, arba tiksliau jidiš, kreipėsi į smuklininką žydą, nes tais laikais, kaip ir šiandien, žydai Lenkijoje turėjo privilegiją laikyti smukles, kuriose prekiaujama degtine.

Žydas, su juoda kepuraite ant galvos, ilgais, garbanomis susisukusiais plaukais, besidraikantiems apie veidą, įdubusiais skruostais ir akimis, vilkintis juodo šilko skarmalais, stovėjo tarpduryje. Išvydus daug vežimų, jį užvaldė tautai būdingas godumas, nugalėjęs net ir baimę, tad jis Skalinžeriui pareiškė, kad pas jį galima apsistoti be baimės užsikrėsti maru. Bet nykštukas atsargumo dėlei pasiuntė vieną savo tarnų į smuklę. Šis netrukus sugrįžo ir pasakė didžiajame kambaryje aptikęs keletą sergančių vaikų. Krasovskis pareiškė, kad nepakęs, jog jo ekselencija čia apsistotų, ir pavarė arklius netoli kelio stūksančio miško link. Skaližeris nuolat bijodavo ką nors pražiopsoti, todėl buvo nupirkęs pintinę kiaušinių, prie kurių vyskupo virėjas išdrįso prisiliesti tik perliejęs juos verdančiu vandeniu. Vežimus sustatė nykštuko nurodytoje vietoje. Tai buvo miela laukymė tarp senų ąžuolų, metančių šešėlių ant nedidukės pievelės.

Sutikęs apsistoti šioje vietoje, kaip drąsus bei protingas žmogus, suvokęs kad tokioje ilgoje kelionėje nepatogumų neišvengsi, kad jie tėra tik smulkmenos, palyginti su nesklaidumais kelionės pradžioje, Valanso vyskupas išlipo iš karietos ir prisėdo po dideliu ąžuolu.

Tarnai lenkai skubėjo įkurti ugnį už kelių žingsnių rastoje medžio drevėje, jau naudotoje tokiam reikalui, nes įduba buvo pajuodusi. Tarnai paskubomis dėliojosi šiuokius tokius virtuvinius indus, kuriuos tik sugebėjo atsigabenti. Jo ekselencijos vyriausiasis virėjas, visada vaizdavęs svarbų asmenį (apvalus pilvukas darė garbę jo profesijai), stebėjo juos nepatenkintas ir paniuręs.

– Neturiu net krosnies omletui kepti, – iškošė pro dantis, – koks šūdinas kraštas.

Iškinkyti arkliai ramiai ganėsi pievoje, daugy-

bės paukščių, pasislėpusių tankioje lapijoje, giesmės skelbė dienos pabaigą. Rausvi paskutiniai besileidžiančios saulės spinduliai nušvietė poilsio vietale, kurioje trūko nebent balto arklio, kaip Vouvermano paveiksle.

Skaližeris, įsisiautęs į trumpą šilkinį apsiaustą, vaikštinėjo dideliais žingsniais, skųsdamasis ramybe ir drėgme: „Man nelemta išvengti reumato!“

– Pone mažordome, – kreipėsi virėjas į nykštuką, įžūlokai, kaip žmogus, įpratęs despotiškai vadovauti ten, kur tai susiję su jo darbu, – pone mažordome, mes neturime vandens.

– Senjore Krasovski, – mandagiai kreipėsi arklinė Sen Žele, – mes jau nebeturime vandens ir mūsų arkliams pagirdyti.

– Nesirūpinkite, – atsiliepė nykštukas, – aš tuoj pat jį parūpinsiu.

– Bet, pone, – prakalbo besiantantis prie nykštuko Skaližeris, – ar mes saugūs nuo vilkų? Kalbama, kad jūsų miškuose jų apstu.

– Taip, pone, – kuo rimčiausiai atsakė nykštukas, nudžiugęs, kad gali išgąsdinti Skaližerį ir atsišeršyti už jo kalbas apie Mendzyžeco tvirtovę, nes dar nebuvo jų pamiršęs. – Taip pat apstu lokių ir burtininkų. Nesunkiai galiu juos prišaukti.

Paskui priėjo prie Monliuko ir, šiam pasilenkus, kažką pašnibždėjo į ausį. Vyskupas nusišypsojo ir sutikimo ženklan linktelėjo galvą. Nykštukas įsmuko į mišką, keletą kartų sušvilpė ir neilgai trukus prasidėjo keistas, netikėtas, galbūt net bailiausias keliautojus gąsdinantis spektaklis.

Iš miško gilumos išjojo ant lokio įsitaęs senis. Greta jo žengė nykštukas. Keistas vyriškis neturėjo vienos kojos, balta kaip sniegas jo barzda buvo nutįsusi ant krūtinės. Vilkėjo storo vilnonio audinio drabužį, per liemenį sujuostą virve. Galva buvo nepridengta, viršugalvyje styrojo kuokšteliis pražilusiu plaukų. Veidas garbingas ir, kiek įmanoma įžvelgti iš tokio atstumo, liudijo žmogų esant nuoširdų ir švelnų. Tai buvo Poznanės miško atsiskyrėlis. Skaitytojai, manau, nepagalvos, kad šis atsiskyrėlis buvo panašus į tą, kuris sukiojosi apie šventą Dunstaną. Jis daug keliavo po pasaulį, tarnaudamas tėvynei prarado savo dvarelį ir koją. Sulaukęs brandaus amžiaus netikėtai nusprendė pasišvęsti Dievui ir tapo atsiskyrėliu. Padedamas gretimo kaimelio gyvento-

(Nukelta į 56 p.)

jų, jis Poznanės vaivadijos girioje pasistatė nedidelę lūšnelę ir jau senokai joje gyveno melddamasis Dievui, mylimas ir gerbiamas visame pavieta, pamokslaudamas vieniems, gydymas kitus ir būdamas naudingas visiems, kiek tik leido jo išgalės ir galimybės.

Pamatęs, kad arkliai, išvydę miškų žvėrį, ima baidytis, senis apdairiai sustojo, o nykštukas pašaukė savo tarnus ir Sen Žele ir paliepė jiems nuvesti arklius į atsiskyrėlio nurodytą vietą girioje, kur iki soties ras vandens.

Kol nurodymas buvo vykdomas, atsiskyrėlis ant savo keisto žirgo prijėjo prie senojo ažuolo, po kuriu sėdėjo vyskupas, pusračiu apsuptas Skaližerio, Maloko ir kitų smalsuolių.

Staiga jis sustojo ir įsmeigė į vyskupą protingą, gyvą žvilgsnį, šypsodamasis šypsena, kuri atvėrė jo dar gana gerai išsilaikiusius dantis.

– Nagi, – prakalbo atsiskyrėlis, – tai neatpažįstate savo seno draugo Stepono Zarenbos?

– Ką, – šūktelėjo Monliukas ir atsistojo, – negali būti. Negi vėl matau mūsų elegantišką, spindintį, mielą Zarenbą?

– Tikrai taip, – atsakė šypsodamasis senis, – jūs stebitės, kaip mano išvaizdą ir charakterį pakeitė prabėgę metai. Gal dar labiau nustebsite, – tęsė Zarenba, – kai išgirsite, kad atsiverčiau tik po to, kai praradau koją, nes jūs žinote, kad savo auksinės jaunystės, kaip jūs mėgstate sakyti, dienomis, nebuvau labai pavyzdingas. Ilgai sirgau, mane ištiko įvairiausios negandos, apie jas pasakoti užtruktų pernelg daug laiko, tad dabartinė mano būklė yra pati laimingiausia iš viso to, ką patyriau per savo gana ilgą gyvenimą. Jūs mane matote iš pažiūros luošą, bet iš tikrųjų mano sveikata puiki, aš neturiu nieko šiame pasaulyje, tačiau man nieko netrūksta ir galiu būti naudingas žmonėms. Visi apylinkių žmonės tvirtai tiki mano maldomis, klauso mano patarimų ir netgi gydosi pagal mano receptus, nes, – nusijuokė, – tapau tikru gydytoju ir, kai Dievo padedamas apmalšinu vargšus žmogelius pradėjusius kamuoti skausmus, jie ima skelbti, kad tai stebuklas, ir mano, kad aš, vargšas atgailaujantis nusidėjėlis, esu palaimintas šventasis.

– Kiek suprantu, mielas Zarenba, – pasakė jam Monliukas, – pasikeitė jūsų pomėgiai, užsiėmimai, gyvenimo būdas, bet vienintelis, ką išsaugojote, liko linksmumas.

– O kodėl turėjo būti kitaip, monsinjore. Gerbdamas jūsų nuopelnus nebegaliu kaip anksčiau su jumis kalbėtis kaip su sau lygiu. Atsisakiau savo paklydimų, bet linksmumas nėra paklydimas. Kodėl turėčiau būti santūrus ir nedraugiškas? Manau, kad rami ir tyra siela daro žmogų linksmą. Kuo labiau esu patenkintas savimi, tuo labiau man patinka ir kiti, todėl tada stengiuosi jiems tai įrodyti ir kaip įmanydamas jiems padedu. Beje, – tęsė jis, – malonu susitikti seną pažįstamą ir plepėti su juo, bet gal geriau būtų, jei pasiūlyčiau jums traukti į mano būstą. Malonu buvo išgirsti mano mielo mažojo pusbrolio švilpimą. Jūs gal nežinote, kad Krasovskis yra mano giminaitis?

– Žinome, žinome, – įsiterpė Monliukas, – jis mus perspėjo pakeliui, bet nepasakė, kas jūs toks, tad tikrai nesitikėjau Poznanės girioje stūksančioje atsiskyrėlio buveinėje susitikti savo seną draugą Zarenbą.

– Ką gi, vos atpažinau šios mažos būtybės švilpimą, pamaniau, kad šaukiamasi mano pagalbos, tad kuo skubiau šokau ant savo ištikimosios Maruškos, – kalbėjo jis, draugiškai sudavęs lokiui rankoje laikoma gluosnio lazdele, – ir atskubėjau čia. Bet kodėl neatvedei monsinjoro tiesiai į mano buveinę?

– Prisipažinsiu, mielas giminaiti, prabėgo daug laiko, tad šiek tiek primiršau, kur kas yra jūsų girioje.

– Na, blogis nedidelis ir gali būti ištaisomas. Monsinjurui mano buveinėje bus daug patogiau, nei nakvoti po atviru dangumi. Nepasižadau pri-glausti visų, bet tie, kurie palydės jo ekscelenciją, suteiks man garbę ir malonumą.

– Matau, Zarenba, – atsiliepė vyskupas, – kad išsaugojote didikų manieras. Jūs taip giriate savo girią, kaip kadaise gyrėte rūmus.

– Kodėl ne? – kalbėjo senis. – Beje, mano atsiskyrėlio buveinė ne blogesnė už rūmus, pats pamatysite. Net galiu pavaišinti kai kuriais nesudėtingais produktais, nes maisto man nestinga, aš kaip šventas Elijas dykumoje, tik mane maitina ne varnai, o geri kaimiečiai, kuriems progai pasitaikius padėjau.

Skaližeris buvo protestantas, tad pasigavo užuominą apie Eliją ir nesusilaikė nepapokštavęs, o tai labai nepatiko atsiskyrėliui.

– Pone, – tarė jam, – matau, kad nesate geras tikintysis, bet gerbkite mano nusistatymą, nes aš gerbiu jūsiškį.

Skaližeris nutilo ir senis paklausė Monliuko, ar jis sutinka keliauti į jo buveinę.

Monliukas atsistojo ir padavė ranką Zarenbai. Iš paskos patraukė Skaližeris, nykštukas ir Malokas. Likusieji apsistojo ten, kur ir buvo.

Eidamas greta atsiskyrėlio, Monliukas neiškentė nepasiteiravęs, kodėl žvėris, ant kurio atjojo, toks paklusnus.

– Aš jį prisijaukinau labai jauną, – paaiškino Zarenba, – sunku patikėti žvelgiant į šį milžiną, bet šie gyvūnai labai nuovokūs ir miklūs. Kai buvau suluošintas kare, kaip jūs matote, užuot tapęs našta kitiems ir pačiam sau, sugalvojau savo ištikimąją Marušką paversti kovos žirgu, ir ji tokia paslaugi, kad galiu keliauti visur, kur tik noriu, o Maruška, kaip ir jos šeimnininkas, džiugiai sutinkama lūšnelėse, į kurias mudu nuvykstame, nes mūsų valstiečiai tiki prietaru, kad lokys į jų namus atneš laimę.

– Aš jiems mielai atleisčiau už tokį keistą prietarą, jei tas lokys bus Maruška, nešanti savo gerą ir garbingą šeimnininką, kurio dėka ji tokia tapo, – atsiliepė Monliukas, susižavėjęs savo senojo draugo išmanumu, to seno ir drąsaus kareivio geraširdiškumu, pamaldumu ir nežinia kuo dar, jo originaliais ir sąmojingais samprotavimais.

Po ketvirčio valandos išniro nedidelio ežero pakrantės. Jo ramiame ir skaidriame vandenyje atsispindėjo žvaigždės ir sutemų klostomi medžių šešėliai.

Visai šalia buvo atsiskyrėlio buveinė, prišlieta prie didžiulio audros išversto ažuolo. Jo tvirtos šaknys, pramaišiu su žemėmis, atstojo galinę sieną, o į visas puses styrančios ir gerojo Zarenbos, kuriam padėjo keli apylinkių valstiečiai, išmintingai sujungtos šakos sudarė gana patikimą stogą, saugantį atsiskyrėlio buveinę nuo visų gamtos negandų. Didelės nenužievinto ažuolo durys vedė vidun. Jis buvo išklotas sausomis samanomis ir padėliotais beržo žievės dembliais. Iš beržo žievės to krašto valstiečiai gaminasi lengvą apavą. Duonkepė krosnis per žiemos šalčius tiko šildyti buveinę. Keletas Zarenbos pasodintų vaismedžių svarino virš buveinės vaisiais aplipusias šakas.

– Taigi, – tarė savo svečiams patenkintas atsiskyrėlis, – argi mano lūšnelė nėra verta rūmų? Aš jums sakau, kad tai rojus žemėje.

Karštai išgyręs savo vienatvės privalumus, gerasis atsiskyrėlis skubindamasis iš sausų šakų užkūrė skaisčią ugnį ir pakvietė svečius susėsti, pavaišino pelaine duona, šviežiu sviestu, pasiūlė ir šiek tiek

vaisių. Prie šių kuklių vaisių dar buvo pridėta keliautojų turėto maisto.

Nykštukas panoro išbandyti Skaližerio drąsą ir paliepė vienam savo tarnų patyliukais įdėti į Skaližerio kišenę kelis obuolius ir tyliai leisti prisėlinti Maruškai, šiek tiek atlaisvinus jos virvę. Skaližeris pajuto, kad jį kažkas traukia už drabužių, ir staiga atsisuko. Išvydęs virš savęs didžiulę galvą, ėmė šaižiai rėkti ir labai išgąsdino likusią kompaniją.

Pavakarieniavus Monliukas, palikęs kelionės draugus kaip kas išmano ruošti nakčiai, su Zarenba pasišalino giliau į buveinę. Zarenba uždegė smalingą pušies skalą ir buveinėje pasklido gana ryški šviesa. Monliukas atsigulė ant lentinės lovos, apklotos lapais ir vilkų kailiais, bet, supratęs, kad neužmigs, nutarė pasišnekučiuoti su atsiskyrėliu apie didžius Lenkijos laukiančius įvykius, dėl kurių jis ir atvyko. Zarenba jam daug ką tinkamai ir išmintingai paaiškino, bet netrukus pakeitė pokalbio temą.

– Monsinjore, – kreipėsi į Monliuką, – ar galiu kai ko paklausti?

– Klauskite, mano brangus senas drauge.

Zarenba įsmeigė į Monliuką savo mažas gyvas ir protingas akis:

– Ar gyvas jūsų sūnus?

– Taip, – sumišęs atsakė Monliukas.

– O jo vargšė motina?

– Nieko negirdėjau, kas jai nutiko.

– Vargšė moteris, – tęsė nuleidęs ant krūtinės galvą atsiskyrėlis, – mes jau nusikaltę, tegul Dievas mums atleidžia. Nežinau, ar jūs jaučiate sąžinės priekaištus, bet Anos Marten prisiminimas šiose giriose, kuriose išperku savo paties paklydimus, kartais sujaukia man protą ir jaudina iki sielos gelmių. Ji buvo nekalta, dorybinga. Kas žino, ar jūsų vilionės ir bailus mano pataikavimas jums dėl jūsų kvailos aistros, neviltis, gėda, kad ją išdavė, nepastūmėjo jos į pražūties kelią? Kas jai nutiko nežinote, o kaip sutvarkėte savo sūnaus likimą?

– Suteikiau jam kuo puikiausią išsilavinimą, galintį jį padaryti dideliu žmogumi, ir šiandien jis jau atlieka gana svarbią Prancūzijos dvaro slapto agento misiją Lenkijoje.

– Jis Lenkijoje? Kuo jis vardu? Ar žino, koks jūs jam artimas?

– Be abejo, ne, nes priešingu atveju būtų reikėję

(Nukelta į 58 p.)

jį pripažinti ir visiems laikams prarasti pagarbą, kuria mėgaujosi.

– Tai tiesa, – atsiliepė dūsausdamas atsiskyrėlis. – Stebiuosi, kaip lengvai sėjame blogį ir kaip sunkiai jį taisome. Bent jau, mielas Monliukai, nevykite iš savo širdies teisingų sąžinės priekaištų, nes jie vieninteliai gali išpirkti jūsų kaltes prieš amžinąjį teisėją.

– Ko jūs siekiate, Zarenba? – paklausė Monliukas, nes ta kalba ėmė jį varginti. – Aš neturiu privilegijos, kaip jūs, medituoti girių glūdumoje. Nuolat turiu reikalų su pasauliu, įvairiausių reikalų. Bet galbūt vieną dieną paklausysiu jūsų patarimų ir, kaip sakoma, pamąstysiu apie gyvenimą ir mirtį. O dabar leiskite šiek tiek pailsėti, nes man tikrai reikia poilsio.

– Puiku, – sutiko atsiskyrėlis, – miegokite, aš pabudėsiu už jus.

Tai ištaręs atsiskyrėlis atsiklaupė prieš grubiai iš medžio išdrožtą Nukryžiuotąjį ir likusią nakties dalį meldėsi.

XXI skyrius

Monliukas nubudo vos brėkstant aušrai ir paragino draugus ruoštis į kelionę. Skaližeris nubudęs užmiegotomis akimis suirzęs aiškino, kad jo visi kaulai tarsi sulaužyti. O nykštukas pašoko žvaliai, kaip ir buvo įpratęs, iš sausų lapų guolio, kuriame buvo prisiglaudęs, ir, purtydamas nuo drabužių šiaudus, paskelbė, kad dar niekada gyvenime nebuvo taip pailsėjęs.

Zarenba palydėjo Valanso vyskupą iki girios pakraščio, jį juokaudamas vadino savo valdų riba, ir patarė vyskupui kitą naktį apsistoti pas bajorą, kurio namas stovi viduryje miško pakankamai toli nuo didžiųjų kelių, nes būtent tai ir apsaugojo jo gyventojus nuo pražūtingos mirtinos rykštės.

– Sobockis, – dėstė jis Monliukui, – yra garbingas, ištikimas, nesavanaudis, gero būdo, visada pasiruošęs paaukoti šaliai savo turtą ir gyvybę, trumpai – tikras lenkų bajoras. Jo patarimai pravers jums, kai bandysite susigaudyti painiuose viena kitai prieštaraujančių partijų labirintuose.

– Kokios jo pareigos? – pasiteiravo nykštukas. – Kad žinotume, kaip į jį kreiptis, nors mūsų palaimingoje respublikoje klesti lygybė, bet kreipiantis į bajorą geriau išvardyti jo pareigas, o ne paprasčiausiai pavadinti vardu.

– Jis yra vaivadijos stalininkas, – nusišypsojo atsiskyrėlis.

Paaiškinęs nykštukui, kaip nuvykti pas tą bajorą, Zarenba atsisveikino su Monliuku, palinkėjo jam sėkmingų derybų ir pasižadėjo ne tik padaryti jų labai viską, kas jo galioje, bet ir panaudoti savo įtaką Poznanės ir Mazovijos vaivadijose ir t. t.

Iš miško išsukęs keliukas juos nuvedė prie medinės bažnyčios, stovinčios smėlėtos kalvos šlaite. Kur ne kur augo pavienės pušys, jų liūdna žaluma ir šiaip jau liūdnokam paveikslui pridėjo šiek tiek melancholijos. Kur pažvelgsi, vaizdas nykus ir skurdus, išskyrus kalnelį, ant kurio stovėjo kuklūs tikėjimo namai. Netikėtai išniro vyrų ir moterų procesija. Ji sunkiai kopė į šlaitą. Procesijos dalyviai buvo iki juosmens nuogi, rankose – ilgi ašutiniai diržai, kuriais pliekė sau per nugaras iki kraujo, tekančio ant jų drabužių. Jie giedojo, ir jų skausmo keliamos dejonės maišėsi su sklindančiomis giesmėmis.

Be galo nustebęs Valanso vyskupas jau ketino juos pasivyti ir išklausinėti, bet nykštukas kaipmat patenkino jo smalsumą.

– Nelaimės, kurias pastaruoju metu mums siunčia dangus, – paaiškino Krasovskis, – pagimdė tokį siaubingą prietarą. Žalodami patys save tie vargšai žmogeliai, savo pačių vaizduotės arba neteisingai suprasto pamaldumo aukos, tikisi apmaldyti dangaus rūstybę ir pasitarnauti Dievui.

– Manau, – svarstė Monliukas, – kad jie šitaip kankina save, primindami, kaip buvo nuplaktas mūsų Viešpats.

– Jūs neklystate, – sutiko Krasovskis, – ši sekta taip ir vadinama. Mūsų šalyje ji gavo Nuplaktųjų vardą.

Skaližeris, protestantas, tikėdamasis, kad Valanso vyskupas, įtariamasis kaip abejojantis tikėjimo tiesomis, bent jau tyliai jį palaikys, manė galįs šiek tiek pasišaipyti iš tamsuolių katalikų prietarų, tačiau Monliukas nutarė neleisti ponui Skaližeriui piktžodžiauti, juo labiau, kad matė, jog tokios kalbos nepatinka nykštukui.

– Žinoma, – prakalbo Monliukas, – bet koks kraštutinis yra blogybė, kartais jis būna net juokingas. Sunku patikėti, kad Aukščiausioji Būtybė, kurios dieviškoji esmė yra išmintis ir gerumas, galėtų mėgautis besiplakančiojo kančiomis, bet sektos nariai laikosi savito tikėjimo ritualų. Būtent toks motyvas ir jaudina, ir yra gerbtinas. Juos smerkdami mokėkime ir juos gerbti, ir atleisti jiems už klaidas.

– Bravo, monsinjore, – šūktelėjo nykštukas, jis

žavėdavosi kaskart, kai būdavo apraminamas Skaližeris, – kaip iš Švento Rašto.

Skaližeris pritilo ir tik ironiškai, nepatikliai šypsojosi. Nebežinodamas, kaip dar galėtų išlieti jį užvaldžiusią blogą nuotaiką, ėmė skųstis kelionės vargais visiškai dykoje šalyje, kurioje nerasi net to, kas žmogui būtinausia.

– Keliaujame jau šešias valandas šiais smėlynais, – skundėsi jis, – kepinami karštos saulės ir dar nesutikome jokio gyvo padaro, tik tuos vargšus išprotėjusius nusioplakėlius. Jokio būsto, tik kelios tuščios lūšnelės. Štai ta šalis, kurią giria už jos turčius ir vaišingumą. Smėlis ir pelkės, žydai ir sulaukėję valstiečiai, atsiskyrėlis, raitas ant lokio, valgio – tik juoda duona. Argi vertėjo vykti taip toli ieškoti tokių gardumynų? Jei Henrikas Valua galėtų įsivaizduoti, kokia ta jam skirta karalystė, jis tikrai nesiųstų pasiuntinių pageidauti tokios varganos karūnos.

– Manau, – išliejo apmaudą paraudęs nykštukas, – iš tikrųjų manau, kad jūs išprotėjote. Argi galima vertinti Lenkiją iš tokių vaizdų? Argi Prancūzija jums pasirodytų mielesnė, jei ten aptiktumėte siaučiantį marą arba kokią kitą negandą? Beje, turėkite kantrybės, šį vakarą turėsite, pažadu jums, puikų būstą ir puikią vakarienę. Manding, esame nelabai toli nuo Sobockio namų.

– Taip, – atsiliepė Skaližeris, – jei tik nepakliūsime į audrą. Argi negirdite, kaip tolumoje gruma griaustinis? O ką pranašauja šis juodas debesis virš mūsų galvų?

– Vėjas nuneš jį tolyn.

– Tikrai ne, – įsiterpė Monliukas, – žiūrėkite, kaip juda šakos.

Ir iš tikrųjų baisi audra, kokios dažnai kyla šiaurėje karštomis dienomis, netruko užgriūti visu smarkumu. Iš karto užtemo, dangų vienas po kito ėmė raižyti žaibai. Vėjo šuorai lenkė medžius vos ne iki žemės. Įsisiautėjo gamtos jėgos, vidurdienį sutemo, iš dangaus pliekė ugninės rykštės, jų melsva šviesa trumpam viską nušviesdavo ir tuoj pat išnykdavo, niūriai dundėjo griaustinis, ir mūsų keliautojai neteko žado, matydami tokį didingą ir baugų paveikslą. Net ir Skaližeris atrodė praradęs amą.

Vežimai riedėjo taip sparčiai, kiek tik leido smėlėtas kelias. Nors nykštukas ir nepritarė, Monliukas įsakė vežėjams paraginti arklius, tie, išgąsdinti ir nuvargę, ėmė traukti lėčiau. Netikėtai natūralus gyvulių elektros krūvis, galbūt padidėjęs dėl karš-

čio ir judėjimo, pritraukė krūvį iš dangaus ir žaibas smogė vienam iš priekyje pakinkytų arklių ir ant jo sėdėjusiam vyrui, jį nubloškė žemėn jau negyvą. Ore pasklido stiprus sieros kvapas.

Apkurtę nuo trenksmo karietoje sėdėję žmonės kurį laiką niūriai tylėjo, nedrįsdami prabilti.

Pagaliau Skaližeris šiek tiek pravėrė akis, nes buvo užsimerkęs iš išgąščio arba apakintas žaibo, ir mirštančio balsu išlemono:

– Ar aš iš tikrųjų gyvas?

– Panašu, kad taip, – atsiliepė nykštukas, paskui kreipėsi į vyskupą ir paragino išlipti, nes persigandę arkliai atsisakė traukti toliau.

Visi, išlipę iš karietos, apstojo žaibo nutrenkto vargšo žmogelio kūną.

Priėjo ir vyskupas su nykštuku, norėjo padėti, bet, pažvelgęs iš arčiau, nutarė, kad nematyti jokių gyvybės ženklų.

– Vargšelis nebegyvas, – tarė Sen Žele, trindamas jam smilkinius actu, – jo veidas juodas kaip mano skrybėlė. Įkelsime jį į bagažo vežimą, kol turėsime galimybę atlikti jam paskutinę paslaugą. Nedera laidoti jį čia kaip pagonį, ne jo kaltė, kad numirė, negavęs paskutinio patepimo.

Nykštukas patarė Monliukui toliau eiti pėsčiomis ir pasisiūlė su vienu iš savo vyrų pabūti vedliu, o vyskupo žmonės iš paskos atvarys karietą ir vežimus pas Sobockį.

– Jo namai jau netoli, – pridūrė nykštukas, – nes žaibų šviesoje matosi tvenkinys, apie kurį pasakojo mano pusbrolis atsiskyrėlis, o mes esame ant į namus vedančio pylimo. Remkitės į Žano ranką, monsinyjore, ir pasistenkite neišklysti iš kelio, nes įkrisite į klampią pelkę ir pats velnias jūsų iš jos neištrauks.

– Nepiktžodžiaukite, pone Krasovski, nes užtrauksite mums nelaimę, – subarė Monliukas.

– Tepadeda mums visi dangaus šventieji, – tarė nykštukas, – neišleiskite manęs iš akių ir keliaukime.

Vos spėjus žengti kelis žingsnius, prapliupo lyti ir kelias tapo toks slidus, kad visiškai atsipalaidavęs Skaližeris iškrypo iš kelio ir įsmuko į dumblo pilną duobę, pradėjo rėkti ir visi šoko jo gelbėti.

– Ar nesakiau jums, – priekaištavo nykštukas nelaimėliui Skaližeriui, už plaukų traukiamam iš duobės, kurioje buvo įsmukęs iki ausų į purvą, – ar nesakiau jums neišleisti manęs iš akių?

(Nukelta į 60 p.)

– Lygiai taip pat galėjote patarti neišleisti iš akių skrendančios musės, – atšovė Skaližeris.

Jei panašiomis aplinkybėmis būtų galima juoktis, tai ir Monliukas, nepaisydamas vyskupui ir diplomatu deramo rimtumo, ir visi kiti Skaližerio nelaimės liudininkai būtų juokęsi iki iškritimo, išvydę ir jo veidą, ir drabužius, ištepliotus taip, kad vargiai galėjai pasakyti, kokios jie spalvos.

– Nieko tokio, – kalbėjo jam nykštukas ir šaipydamasis, ir guosdamas, – nieko tokio, liūtis tokia, kad, užtikrinu jus, po penkiolikos minučių būsite toks pat švarus, kaip ką tik išėjęs iš pirties.

Bet Skalinžeris nesiliovė dejavęs ir nykštukas neapsikentęs kreipėsi į Valanso vyskupą:

– Monsinjore, veltui mokėte Skaližerį kantrybės ir drąsos, jis nieko neišmoko, jis visą gyvenimą bus vadinamas šlapia višta, nes tokią pravardę jam dabar duodu.

– Dovanokite savo dovanas tiems, kurie jas priims, – atsiliepė Skaližeris.

Išsilijus liūčiai, dalis horizontą dengusių debesų išsisklaidė ir visi su džiaugsmu vėl išvydo saulę. Besileidžianti saulė, apsupta purpurinių garų, dar skleidė spindulius, kuriuose žibėjo kiekvienas ant žolės ar lapų virpantis lietaus lašelis. Tamsiame grasaus dangaus fone, kur kartais dar pasigirdavo garsūs, nors ir tolimi dangiškosios artilerijos garsai, nušvito nuostabių spalvų vaivorykštė.

Nesuskaitoma daugybė vabzdžių ir uodų dūzgė ore, melduose triukšmavo laukinių ančių būreliai, viskas liudijo, kad oras taisosi. Lapijoje čiulbėjo paukščiai. Grikių rausva spalva maloniai kontrastavo su lietaus atgaivinta pievų žaluma, laukus pripildė bičių dūzginas. Pagaliau ir patys mūsų keliautojai, kad ir išsipurvinę, kiaurai peršlapę, mėgaudamiesi kvėpavo švairiu išsivaliusiu oru, netgi pajuto savotišką palaimą, kuri ateina po staigaus perėjimo iš audros į ramybės būseną, užvaldo sielą, teikia jai malonumo ir linksnumo.

– Reikia pripažinti, – pajuokavo Monliukas, keldamas savo violetinės sutanos, besivelkančios purve, skvernus, – kad tai puiki palyda ir gurguolė jo labai krikščioniškos didenybės ambasadoriui, keliaujančiam prašyti Lenkijos karūnos karališkajam Prancūzijos karaliaus broliui. Mus greičiau palaikytų gauja ateities būrėjų. Krasovskis galėtų būti vertinamas kaip puikus nekromantas, o Skaližeris vi-

siškai panašus į išbadėjusį šarlataną. Manau, kad tik Malokas, pilnu veidu, apvalainu pilvuku, ramaus būdo, greičiausiai nebūtų palaikytas čigonu.

– Jūsų ekscelencija linksminasi mūsų sąskaita, – prabilo taip pat pokštaudamas nykštukas, – bet kokį vaidmenį jis teiktųsi pasiskirti sau pačiam?

– Matau, kad trokšte trokštate suteikti man garbę būti gaujos vadu, ar ne? Bet šalin pokštus, kai imu mąstyti apie visus šios nelaimingos kelionės incidentus. Jei būčiau prietaringas, vargu ar išsiburčiau palankią pranašystę, kad mano misija bus sėkminga.

– Na, monsinjore, kas gi, atsidūręs uoste, mąsto apie kitą kelionę? Toks vairininkas, kaip jūs, protingas, geros širdies ir sumanios galvos, tikrai įveiks vėjus ir bangas.

– Fizinės audros yra niekis, drauge Krasovski, nors dar šiandien viena jų atėmė gyvybę vargšui vežėjui, bet pamąstykite apie politines audras! Jei kalbėtume metaforomis, netrukus papūs nepalankūs vėjai ir man teks susigrumti su daugybe lenkų, pridėkime dar Austrijos leviataną, kuris stengsis praryti mus visus, jei tik mano laivas suduš.

– Neįmanoma, – šuktelėjo nykštukas, atidžiai stebėdamas Valanso vyskupą, – jūs ne toks vyras, kurį sugniuždytų kelios menkos kliūtys. Beje, ką pelnytumėte ir kokia šlovė jūsų lauktų, jei nesugebėję atlikti vieno darbo iš karto griebtumėtės kito? Juk to nenorėtumėte.

– Ne, – subruzdavo Valanso vyskupas, – arba aš nebūčiau Monliukas.

Iš po tankių žilų antakių lyg žaibas plykstelėjo ugningas žvilgsnis, rgi pokštaudamas

Taip besišnekučiuodami jie priėjo tvenkinio krantą, bet nykštukas tikrai negalėjo numatyti, koks nusivylimas (madingas terminas) jų laukė.

Tiltas, jungiantis pylimą su kitu tvenkinio krantu, buvo sugriautas, kad iš Sobockio namo būtų neįmanoma susisiekti su išoriniu pasauliu, nes plito užkratas. Jis taip pat išmintingai užtvindė valdas supančias pievas ir šitaip apsaugojo savo sodybą nuo kraštą siaubiančios mirtinos rykštės.

Keliautojai tylėdami atidžiai apžiūrinėjo sugriauto tilto, šią akimirką vienintelės jų vilties, polius. Kitoje pusėje matė pririštą laivelį, bet kaip ten patekti? Puikiai matėsi ir Sobockio valdos: keletas išsimėčiusių medinių šiaudais dengtų namelių. Iš jų išsiskyrė vienas, gerokai pastebimesnis, nors ir vieno

aukšto, malksnomis dengtu smailiu stogu, kuris iš toliau žvelgiant atrodė dengtas skalūnu. Ant jo gandro lizdas; lenkai tiki, kad gandras neša namams laimę ir ramybę. Prie laukųjų durų augo dvi didžiulės liepos.

Iš savo vietos keliautojai net galėjo įžiūrėti po kiemą vaikštinėjančius žmones ir aplink namą bėginėjančias moteris.

– Tad štai, – paniekinamai prabilo Skaližeris, – štai pilis, kurią jūs pažadėjote! Pas mus tokią vadintų lūšna, arba kaimo namu, jei tai jums labiau patiks. Argi čia bajoro būstas?

– Jūsų, prancūzų, – rėkė įpykęs nykštukas, – galvose tik baronai, pilys, bokšteliai ir grioviai. O aš sakau jums, kad šioje kuklioje prieglaudoje, kurią jūs teikėtės pavadinti lūšna, rasite daugiau gausos, mandagumo ir dosnumo nei pačioje gražiausioje kažkurio iš jūsų protėvių, kuriais taip didžiuojatės, tvirtovėje, iš visų pusių apsuptoje bokštų. Joje mintama turbūt, tokios mintys man kyla žiūrint į jus, – ir nuo galvos iki kojų nužvelgė trapią ir geibią Skaližerio figūrą, – tik varlėmis, kurios kvarkia dumblinuose grioviuose.

– Tikiuosi, senjore Krasovski, – įsiterpė nebegalėdamas sulaikyti juoko Monliukas, – tikiuosi, kad jūs nirštate ne ant manęs, nes žinote, kad niekas labiau už mane negerbia jūsų tėvynainių vaišingumo. Todėl negaiškime veltui laiko ginčydamiesi ir geriau pasvarstykime, koku būdu įveikti vandens kliūtį ir atsidurti vaišingoje kilmingo lenko pastogėje.

– Ir vėl tikriausiai aš pagelbėsiu jums šioje bėdoje, – nutaisęs svarbią miną prabilo nykštukas.

Tada prisidėjo prie lūpų nedidelį dramblio kauko ragą, kabėjusį prie perpečių, papūtė gana garsiai, kad toli girdėtusi, ir tą akimirką buvo panašus į mažą nykštuką, su kuriais susiduriame senuose romanuose, senovinėse baladėse, nykštuką, besišaukiantį pagalbos iš seno donžono aukštybių.

Jokie senųjų laikų kilmingi pilių valdovai nebuvo tokie atidūs karingiems garsams, kaip gerieji Sobockio pilaitės gyventojai, nes kaipmat kitame krante pasirodė keletas žmonių. Išvydę keliautojus jie mojavo rankomis ir šūkavo iš nuostabos. Smalsumą dar labiau kurstė neįprasti drabužiai. Mūsų keliautojai savo ruožtu visaip bandė jiems išaiškinti, kad trokšta su jais susitikti.

Kadangi iš tokio atstumo buvo neįmanoma suprasti, kas ką sako, keletas vyrų atsiskyrė nuo grupės,

sėdo į laivelį ir nusiyrė Monliuko ir jo palydos link.

Jiems artėjant buvo galima geriau įžiūrėti, kas atplaukia. Sobockį galėjai atpažinti iš to, kad buvo gerokai pagyvenęs ir išpūdingų gabaritų. Jo nuoširdus, atviras ir linksmas veidas švietė sveikata. Gilios akys žiburiavo jausmingumu ir gyvumu. Vilkėjo paprastais kaimiečio drabužiais, neturėjo nei diržo, nei kardo, buvo užsidėjęs apvalią žalios gelumbės kepuraitę. Du ar trys jo sūnūs, vilkintys taip pat kaip ir jis, stambūs, jauni, gražiai sudėti, kovingos ir išdidžios laikysenos (kovingumą ir išdidumą sužadina jaunystė ir jėga) stovėjo laivelyje. Du mikliai irklais besidarbuojantys valstiečiai vilkėjo tik marškinius ir pilkos drobės apatines kelnes. Galvų nebuvo prisidengę. Ilgi garbanoti plaukai krito jiems ant kaktų ir kaklų. Jų kojų ir rankų raumenys buvo ne menkesni už nepavargstančio Stikso valtininko.

Priplaukus krantą Sobockis, ar būgštaudamas, ar iš atsargumo, davė ženklą irklininkams sustoti. Tada nykštukui buvo pasiūlyta tapti parlamentaru ir prakalbinti valtelės šeimininką. Krasovskis garsiai kreipėsi į Sobockį jo gimtąja kalba ir, pasitelkęs puikią iškalbą, išvardijo visus titulus ir teises jo ekscelencijos Valanso vykupo, ypatingojo Prancūzijos karaliaus pasiuntinio, kurį jo didenybė pasiuntė prašyti Lenkijos karūnos savo broliui, kilniajam Anžu kunigaikščiui. Prieglobstį jam gali suteikti kilmingas lenkas ir geras patriotas Sobockis.

Sobockis atidžiai išklausė ir keletą minučių tarėsi su savo vaikais. Paskui, dideliu keliautojų pasitenkinimui, laivelis priplaukė prie jų ir sustojo, atsiėmęs į dumbliną tvenkinio krantą. Sobockio sūnūs šoko padėti tėvui, nes jo apkūnumas trukdė išlipti iš laivelio, tad, pagelbėdami jam, paguldė irklus vieną greta kito, kad šis galėtų patogiau atsisvirti.

Pagarbiai, tačiau nesivaržydamas lenkų bajoras priėjo prie Valanso vyskupo, pasveikino jį kaip įprasta jo šalyje, tai yra nusilenkė jam, ir paprašė nykštuko pabūti vertėju.

– Monsinjore, – kreipėsi į Monliuką, – viskas, ką aš turiu, yra jūsų ir aš mielai viskuo pasidalinsiu su jumis. Man būtų pernelyg didelė garbė po savo kukliu stogu priglausti tokį įžymų, kaip jūs, svečių, nes jūsų atvykimas turi būti šventė kiekvienam geram lenkui. Bet aš esu šeimos tėvas ir turiu aštuonis vaikus, jie man paguoda senatvėje, karūna ant

(Nukelta į 62 p.)

mano žilos galvos. Iki šiandien stebuklas man padėjo apsaugoti jų gyvybes, kurios man tūkstantį kartų brangesnės nei manoji, nuo baisios rykštės, nusiaubusios mūsų kraštus. Mano sodyba tokioje vietoje, kad galėjau paversti savo namus neįveikiama tvirtove. Kaip jūs matote, iš vienos pusės aš sugrioviau tiltą ir neliko galimybės mus pasiekti sausuma. Be to, liečiau užtvindyti plačias mano dvarą supančias pievas, tad mūsų būstas liko atkirstas nuo likusio pasaulio. Iki šios dienos niekas nebendravo su mano šeima, tačiau šiandien negaliu palikti nelaimėje tokio, kaip jūs, žmogaus, nuo kurio galbūt priklausys mano brangios tėvynės likimas, tad atiduosiu į jūsų rankas savo gyvybę, kuri nieko verta, ir savo vaikų, kurie man yra viskas, gyvybes.

Taip atvėręs širdį, gerasis bajoras rankove nusiūluostė ant blakstienų suvirpusią ašarą.

Monliukas suskubo jam atsakyti lotyniškai, būdamas tikras, kad lenkas supras kalbą, nuramino jį ir davė vyskupo garbės žodį, kad jam neteks atgailauti dėl rodomo pasitikėjimo, nes Monliukas ir jo palyda, vos tik atsidūrė Lenkijoje, vengė net menkiausio kontakto ir tikrai nebandė su kuo nors bendrauti.

Jam bekalbant pasirodė trys pasiuntinio vežimai. Jie atrodė nekaip, o viename jų liūdnai išrodė vargšo vežėjo, kurį nutrenkė žaibas, kūnas.

Išvydus lavoną Sobockio veidas šiek tiek ištįso.

Nykštukas tai pastebėjo pirmas ir suskubo papasakoti apie įvykusį nelaimingą nutikimą, dėl kurio audros metu žuvo tas vyras.

Tada dingo visos Sobockio baimės, jis vėl tapo geranoriškas ir ramus, nes toks visada ir buvo. Džiugiai nusiteikęs jis nuoširdžiai pakvietė vyskupą lipti į jo valtį, tačiau paprašė neprieštarauti, kad jo ekipažas dėl sunkumų jį pergabenti liktų ant kranto, ir garantavo, kad bus pasirūpinta viskuo, kas būtina.

Pasiekus kitą krantą, Sobockis nusivedė vyskupą takeliu, vedančiu į namus, ir paprašė jo ekscelencijos nekreipti dėmesio į sujudimą, kurį ūkelyje sukėlė tokio svarbaus asmens atvykimas.

– Šios dienos audra ir pasiuntinio vizitas, – kalbėjo jis, – tai daugiau nei reikia, kad susisuktų žmonos ir dukrų galvos. Bijau, kad rasime jas tebebėgijančias aplink namą ir tebeskambinančias varpeliu iš Loreto vienuolyno bei tebesmilkančias sudžiūvusių gėlių puokštes tikintis, kad pavyks išsklaidyti debesis ir nuvyti audrą. Mes, vyrai, juokiamės iš tokių moteriškų silpnųjų, tačiau be reikalo, nes tos

silpnybės yra jų stiprybė.

Jauna basa tarnaitė, vilkinti tik storos drobės marškiniiais, per liemenį suimtais labai trumpu sijonu iš vietinio audimo medžiagos, į ant pečių krentančias kasas įsipynusi kaspinus, nešina dviem dideliais kibirais su pienu, ėjo tuo pačiu takeliu, kuriuo žingsniavo ir jos šeimininkas su vyskupu. Ji taip persigando išvydusi svetimšalius, kad metė pilnus kibirus ant žemės ir kiek kojos neša nudūmė perspėti namiškių.

– Nagi, – tarė Sobockis ir patenkintas sukryžiuavo rankas, – toks jų protelis. Įsivaizduokite, monsinjore, kad patekote į negyvenamą salą pas pusiau laukinius arba bent jau keletą mėnesių visiškai atskyrusius nuo pasaulio žmones.

Vyskupas, kaip buvo įpratęs, mandagiai atsakė, kad negalima taip, kaip Sobockis, galvoti apie šeimyną.

Prie namo slenksčio, dviejų didelių liepų paunksmėje, smalsaudamos ir būgštaudamos svečių laukė Sobockio žmona ir keturios gražios dukros. Baimė gal labiausiai atsispindėjo motinos veide, ir tai visiškai suprantama susiklosčius tokioms aplinkybėms, juk ji motina ir žmona, o gyvuose keturių merginų veiduose švietė smalsumas. Jos spietėsi aplink motiną, vilkėjo lenkiškais drabužiais, buvo užsidėjusios egretėmis ir ausį siekiančia auksine gile puoštas kepuraites. Suknelės siūtos iš margaspalvio blizgaus azijietiško audeklo. Visos atrodė lyg nuostabus paveikslas.

Sobockis kažką pusbalsiu pasakė žmonai, ši priėjo prie Monliuko ir gracingu gestu pakvietė jį pailsėti jų namuose.

Valanso vyskupas suprato, kad yra kviečiamas, ir leidosi nuvedamas į erdvią patalpą. Joje sienos buvo nukabinėtos turkiškais kilimais, stovėjo net apdengtas didelis stalas. Tuos kilimus Sobockis ar jo pirmtakai parsigabeno kaip karo grobį. Dabar jis patenkintas, koks gali būti žmogus, pagaliau suradęs tinkamą vietą poilsiui, atsisėdo į kambaryje buvusį krėslą su plačia atkalte. Monliukas mandagumu nenorėjo nusileisti šeimininkams, tad išgyrė jų gražią gausią šeimą.

– Štai kokie šaunuoliai, – prakalbo Sobockis, rodydamas savo keturis sūnus, tvirtus ir tiesius kaip jaunos šiaurės pušys, – šie šaunuoliai visada pasiruošę sėsti ant žirgų ir tarnauti savo tėvynei ir karaliui.

Tai išgirdę jaunuoliai kovingai išsitempė. Jų žvilgsniai liudijo, kad jie trokšta žygdarbių.

– Jie bus verti, neabejoju, – tarė Monliukas, – to

jauno didvyrio, kurį aš pasiūlysiu jūsų tautai ir kurio šlovė, be abejo, pasiekė jūsų ausis.

– Ak, ir kas gi negirdėjo apie Anžu kunigaikščio žygdarbius, o ypač apie jo meilę mūsų šventam tikėjimui! – pritarė Sobockis. – Taip, be abejo, – tęsė karštai, – Dievas mūsų pasigailėjo, nes nori mums duoti karaliumi visas dorybes savyje sukaupusį prinčą.

Sužavėtas entuziastingos Sobockio kalbos apie Anžu kunigaikštį, Monliukas tęsė taip džiugiai prasidėjusį pokalbį, kol sugrįžo trumpam išėjusios jaunosios bajoro dukros. Jos atnešė dubenis su grietine, žemuogėmis ir kitokiais sezono vaisiais ir labai paslaugiai pasiūlė Monliukui. Šis manė turįs atsidėkoti, tad padarė tai taip savitai supynęs pasaulietinį galantiškumą su vyskupo orumu, kad klastingai jį stebėjęs nykštukas neiškentė nenusivaipęs.

Pretenzingasis Skaližeris, visada trokštantis patikti moterims, žvalgėsi aplinkui nepatenkintas nei savo papuošalais, nei savimi pačiu. Jis vis taisė savo gofruotos dar drėgnos apykaklės klostes, vis valė savo išpurvintą šilkinį apsiaustą. Pagaliau, nutaręs, kad jo protas atstos netvarkingą aprangą, ir kurstomas savimeilės, pasitikėdamas savimi, ėmė kalbinti jaunimą keliomis kalbomis paeiliui, bet sulaukė ne atsakymų, o tik labai mielių šypsenų. Kiek geriau ėmė sektis, kai prakalbo itališkai, nes ta kalba kalbėjusi karalienė Bona, velionio karaliaus Žygimanto Augusto motina, Galeaso Viskonti, Milano kunigaikščio, dukra, išpopuliarino ją savo naujoje tėvynėje. Skaližeris dar tikėjosi pratęsti pokalbį, bet merginos į pokalbį neįsitraukė ir netrukus išėjo kartu su motina prižiūrėti, kaip ruošiama vakarienė.

Monliukas, Sobockis ir nykštukas pradėjo rimtą kalbą. Jaunuoliai, kukliai pasitraukę į menės kamputį, pagarbiai klausėsi tėvo ir valstybės veikėjo, kurį atsitiktinumas atvedė į jų namus, pokalbio ir taip stengėsi perimti savo pirmtakų sukaupą patirtį.

Monliukas paprašė Sobockio paaiškinti, kokios yra tikros lenkų nuostatos dėl ketinimo jiems išrinkti Žygimanto Augusto įpėdinį.

– Ką aš galiu jums pasakyti? – pradėjo giliai atsidusęs bajoras. – Po paskutiniojo karaliaus mirties, tesaugo viešpats jo vėlę, – tai sakydamas persižegnojo, – šalyje viešpatauja visiška netvarka. Kiek vadų, tiek ir partijų, bet jūs gi žinote, kokia mūsų valdymo forma. Tai aristokratinė respublika, vadinasi, vadų daug. Taip susiklosčius

aplinkybėms, suklestėjus anarchijai, kitoje tautoje greičiausiai būtų pralietas kraujas, mus gelbsti tik mūsų nacionalinis charakteris. Mes atsileidžiame greičiau nei įpykstame ir tokie būsimė visada, kol mums grės nelaimės. Jūs galite išvysti, kaip susivaidiję draugai pakelia vienas prieš kitą kardą, o po valandos jau tuština su juo midaus taures už mūsų visų motiną tėvynę. Tėvynė, vienintelis brangus ir šventas žodis, suvirpina mūsų širdis, sužadina šlovės ir garbės troškimą, tai žodis, sutelkiantis visus lenkus. Kartokite jį mūsų bendrapiliečiams, monsinjore, tegul jis jūsų iškalbingose lūpose simbolizuoja laimę, džiaugsmą, ir jūs pamaloninsite juos Anžu kunigaikščio vardu. Tada pamatysite, kaip dingsta nesantaika, partijos vienijasi, ima sutarti, ir atsiranda viena brolių tauta, vieningai balsuojanti už labiausiai jų interesus atitinkantį prinčą – Anžu kunigaikštį.

– Man malonu girdėti tokią pranašystę, – atsiliepė Monliukas, – ir tikrai pasinaudosiu jūsų patarimais. Žinau, kaip galima palenkti lenkų protus, tereikia kalbėti apie jiems svarbiausius dalykus, tereikia užtikrinti, kad bus išsaugotos jų konstitucinės teisės ir labai jų branginama laisvė. Stengsiuosi tai nuolat pabrėžti, atsižvelgdamas į tai, kokius įgaliojimus man suteikė Prancūzijos dvaras. Dabar norėčiau išgirsti, kokia partija šandien dominuoja Lenkijoje ir pagaliau koks prinčas, remiamas patriotinių jėgų, savo pasiuntinių apskrumo dėka gali tikėtis įveikti konkurentus ir gauti tokią geidžiamą ir pavydą keliančią karūną.

– Esu savanoriškoje tremtyje, įkalintas savo namuose, – atsakė bajoras, – tad nelabai žinau, kas dabar dedasi šalyje. Iki šiol mano draugai, įsipainioję į pavojingus politinius žaidimus, laikydamiesi atsargumo priemonių, atsiūsdavo į mano ramią buveinę žinių apie paskutinius įvykius. Taip aš labai skaudama širdimi sužinojau, kad aršusis protestantų vadas – didysis karūnos maršalka Firlėjus susikivirčio su mūsų primu, kuris, gal jūs ir žinote, slapta linko prie tarp mūsų plintančių paklydimų, dažnai maištavo prieš šventąjį Sostą, netgi planavo Lenkijoje sušaukti sinodą. Jis ir kenkė, ir kėlė pavojų, buvo godus valdžios, tai intrigavo, tai meilikavo, iš prigimties drovus, savo ydas dangstė tariamomis dorybėmis, kalbant trumpai – buvo veidmainis. Šandien dangaus malone tapo kitu žmogumi. [...]

(Tęsinys kitame numeryje)